RADOMER KIELCER LEBEN № 51 (87) „Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem" ... 25

פּרייז 10 גראָשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

אדרעסען

פון „ראַדאָמער קעלצער לעבען"

אין ראַדאָם

Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ.

Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Kielce, Staro-Warszawska 34.

אנאָנסען פּרייז:

פאַר איין זייל שורה: פאַר'ן טעקסט 20 גר.
„ „ אין „ „ 40 „
„ „ נאָכ'ן „ „ 18 „

ראַדאָם, פרייטאג א' טבת תרפ"ו — פאַר'ן אינהאַלט און טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאַקציע נישט פאַראַנטוואָרטליך. — 18-go grudnia 1925 roku

פּנחס צוקער — פּרימיט ווייל
פּשיטיק — ראַדאָם

= פערלאָבט =

דעם 13-טן גרודזיען — 1925 י.

דבורה מאלץ — נח מארגענשטערן

פ ע ר ל אָ ב ט

ר אַ ד אָ ם.

צום פערלאָבונג פון אונזער שוועסטער און שוועגערין

דבורה מאלץ

מיט ה' נח מאָרגענשטערן

ווינשען מיר א גליקליכע צוזאַמענבונד אויף די בערג פון יהודה.

אַברהם טענענבוים און פרוי

צו דער פערלאָבונג פון אונזער קוזינקא פרייל: דבורה מאלץ מיט ה' נח מאָרגענשטערן ווינשען מיר, אַז זייער צוזאַמענבונד זאָל געשלאָסען זיין מיט גליק און צופרידענהייט.

יחיאל אַלעקסאַנדראָוויץ עט פרוי און פאַמיליע באַקמאַן

וואו קען מען בעקומען אַ פּאַטענט נישט בעצאָהלענדיג באַלד קיין געלד?

נור אין דער ביטע און קאָרעספּאָנדענץ-ביוראָ

„פּאַליטעקס" וואַעל 5.

וועלכע ערלעדיגט פּינקטליך, סאָליד, שנעל און אויף די בעסטע, צונעגליכע און לייכסטע בעדינגונגען.

„פּאַליטעקס" ווייסט אָפּצושאַצען דעם היינטיגען שווערען קריזיס פון יעדען סוחר און בעזאָרגט דעם פּאַטענטען-אויסקויף פאַר אַלע, און אַפילו פאַר די, וועלכע האָבען נישט באַלד אויפען אָרט צו בעצאָהלען פאַר'ן פּאַטענט.

די אַלע, וועלכע ברויכען אויסקויפען פּאַטענטען ברויכען זיך נאָר ווענדען אין דער ביוראָ „פּאַליטעקס" וואַעל 5

איילט אייך און פערשפּעטיגט נישט צו געניסען פון דער גינסטיגער געלעגענהייט!!!

BANK KUPIECKI w RADOMIU

Spółdz. z ogr. odp.

plac 3-go maja 5 telef. № 14

Załatwia punktualnie wszelkie operacje bankowe, przyjmuje dokumenty inkasowe do wszelkich miejscowości—za minimalną prowizję. Zainkasowane pieniądze wypłaca w dniu wpływu.

טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי" ראַדאָם

פעראייניגטע טרופּע פון יודישען אַרטיסטען-פעראיין אין וואַרשאַ.

מיט'ן אַנסאַמבל פון: ביאַלקאָוויטש, לובאַרטאָווסקאַ, צאַהם, אידאַ ראָזענצווייג, שפּילמאַן. מענער: ביאַלקאָוויטש, בלאַט, ווינער, וויינבערג, פעלד, קליינער, שכיין א. א. — פרייטאג דעם 18 ד. ח. 8.30 אָוענד ווערט געשפּילט צום צווייטען מאָל די פּראַכטפולע אייראָפּעאישע אָפּערעטע אין 3 אַקטען פון סעגאַל

דאָס זיסע מיידעל

מיט ספּעציעלע טענץ טרעט אויף ה' ק ל י י נ ע ר.

פּרעמיערע! לעצטער שלאַגער פון קאַמינסקי'ס טעאַטער אין וואַרשאַ. שבת דעם 19 ד. ח. 8.30 אָוענד ווערט געשפּילט צום ערשטען מאָל אין ראַדאָם די פרייליכע קאָמישע אָפּערעטקא אין 4 אַקטען פון זילבערד

דער אַמעריקאַנער חתן

ספּעציעלע מאָדערן-טענץ ווערן געטאַנצט דורכ'ן באַלעטמייסטער ה' קליינער

זונטאג דעם 20 ד. ח. 8,30 אָוענד. פּ ר ע מ י ע ר ע!

ס'ווערט געשפּילט צום ערשטען מאָל אין ראַדאָם, די לאַנג ערוואַרטעטע פּיעסע אין 4 אַקטען פון ל ו ב י ע ן

גאָט'ס שטראָף

מיטוואָך דעם 23 ד. ח. ווערט געשפּילט צום לעצטען מאָל פון 60 גר. ביז 50־1 זל.

בערעלע באַסיאַק

אכטונג: צו יעדען בילעט ווערט צוגעגעבען אומזיסט דאָס קופּלעט: „מיין הייב קומט באַלד אריין".

בילעטען פריהער צו בעקומען ביי ה' צימערמאַן לובלינער 11 און אין טאָג פון פאָרשטעלונג פון 11 פריה ביי דער קאַסע פון טעאַטער.

אין פּראָבע: „היינטיגע מיידלעך", „דער ביגאַמיסט", „די פערגעסענע מאַמע".

געשעפטס-פיהרער: ל י י כ ט ע ר.

די ספּולדזיעלניאַ קרעדיטאָווא פאַר האַנדעל און האַנדווערק. פּלאַץ 3-טער מאַי נומער 2.

מאַכט בעקאַנט, דאָס דעם 26 און 27-טן גרודזיען זייגער 5 נ. מ.

— — — ווערט פאָרקומען — — —

א אלגעמיינע פערזאַמלונג

פון די מיטגלידער מיט'ן צוועק, צו וועהלען רעפּרעזענטאַנטען אויף 3 יאָהר לויט די פאָרשריפטען פון סטאַטוט.

די מיטגליעדער, וועלכע האָבען נישט געצאָהלט 25 זלאָטעס, אײן „פּאַיאָוו"זשאַל" און וועלען נישט צוצאָהלען ביז דעם 20-טען גרודזיען קענען זיך אין די וועהלען נישט בעטייליגען.

די פערוואַלטונג

א. טאמאשאווער.

די מעשה קעסטענבערג און די אגודת=הרבנים. *)

דער ה' קעסטענבערג פון ראדאם האט זיך פערדיענט ביי אלע פוילישע יודען א גרויסען יישר כוח. מיט זיין פראצעס, וועלכען ער האט אדורכגעפיהרט געגען רעדאקטאר פאגעלמאן און אין וועלכען ער האט געהאט אזא גרויסען נצחון, האט ער געווארפען א בינטעל ליכטיגע שטראהלען אויף א פינסטערע אנגעוועהטאגטע פלאג פון פוילישען יודענטום. איך מיין דא דעם מנהג פון אנגעווארפענע רבנים.

זייט מעהרערע יאהרען קומט פאר אין פיעלע שטעדט אין פוילען א מאד-נע ערשיינונג: ווען די שטאדט ברויך וועהלען א רב, קומט איינער פון די רבנים-קאנדידאטען און בעזעצט זיך אין שטאדט, נאך איידער די וואהל-אקציע הויבט זיך אן. אזא רב-קאנדי-דאט ווערט געוועהנליך כלומרשט גע-בעטען זיך אין שטאדט צו בעזעצען און ער בעקומט למפרע א כתב-רבנות, אויף וועלכען ס'איז געחתמ'ט א גע-וויסע צאהל וועהלער. דער סדר איז ביי אזא מין רב, אז ער פערזיכערט זיך די שטיצע פון א קליינער גרופע וועהלער, ס'רוב חסידים פון איין רבי, און ער רעכענט זיך דערמיט, אז ווען ער וועט זיצען אין שטאדט, וועט איהם קיין שום אנדערער שוין נישט קענען ארויסשטופען. ווייל ווען אפילו דער אנדערער קאנדידאט וועט ביי דער וואהל האבען פאר זיך א גרויסען רוב וועהלער, וועט ער לכה"פ האבען צו איהם א טענה און וועט איהם קענען רופען צו א דין-תורה. ביי דער דין-תורה פעררופט מען זיך נאטירליך אויפ'ן אסיר פון הסגת-גבול, אויפ'ן „כתב-רבנות", וועלכען מען ווייזט א רויס א. אז. וו. א הויך דעם רעכענט מען, אז א סך וועהלער וועלען שוין נישט וועלען געבען זייער שטים פאר אן'אנדערען רב, ווארום ווי קען מען עס מדחה זיין דעם רב, וואס וואוינט שוין אזוי לאנג אין שטאדט?

אט אזא רב איז דאס די בריה, וועל-כע רופט זיך „אנגעווארפענער רב" און וועלכע האבען שוין געפיהרט צו פיעל מחלוקת'ן און גרויסע סקאנדא-לען אין פיעלע יודישע קהלות.

דאס טרויעריגע פון דער זאך איז, וואס די רבנים אליין, וועלכע דארפען דאך שטעהן אויף דער וואך פון כבוד פון יודישען פאלק און פון די רבנים, דערלאזען אפט אזעלכע אנגעווארפענע רבנים און שטיצען זיי מיט זייער איי-גענעם אויטאריטעט.

ס'איז גענוג צו זאגען, אז ה' קעס-טענבערג פון ראדאם, וועלכער האט פערנומען דעם כסא הרבנות אין רא-דאם אהן וואהלען א דאנק זיין „לא-יאליטעט" צו אלערליי מלוכות, האט ביי דער גרינדונגס-פערזאמלונג פון דער אגודת הרבנים אין ווארשא גע-שפיעלט איינע פון די ערשטע ראלען. כסדר איז ער געשטאנען מיט זיין שעהנעם צ י ל י נ ד ע ר אויף דער טריבונע און ג ע ד ר ש ' נ ט און געגעבען עצות און אפילו געזאגט מוסר די פערזאמעלטע רבנים. ער האט זיך בענומען ווי א גרויסער רב און די אנ-דערע רבנים זענען דערמיט געווען צו-פרידען, הגם מען האט גוט געוואוסט, וועלכע סקאנדאלען ס'קומען פאר אין ראדאם, וואו דער גרעסטער טייל פון שטאדט וויל איהם נישט אנערקענען אלס רב. מען האט גוט געוואוסט, אז ה' קעסטענבערג מיט זיין „כתב רבנות" איז דארט רב נור צוליב דער נאמינאציע פון דער א ק ו פ א נ ט י ש ע ר רע-גירונג און מען האט דאך בודאי גע-הערט, וואס ס'טוט זיך אב אין ראדאם זייט דער נאמינאציע, לויט ווי מ'האט געהערט, האט די אגודת-הרבנים אויך שפעטער זיך סאלידאריזירט מיט'ן ה' קעסטענבערג.

אפשר וועט נאך דעם ראדאמער פראצעס די אגודת-הרבנים אין פוילען עפענען די אויגען און זעהען, וועלכע „קאלעגען" זי שטיצט מיט איהר אוי-טאריטעט, אפשר וועלען זיי זעהען, וועלכע שענע מיטלען ס'נעהמט אן אזא מין „קאלעגע", כדי זיך אנצוווארפען זיינע געגנער. ער לאזט זיך נעמליך אויסשטעלען א גוט צייגניש פון זיינע פיעלע „גוטע פריינד", וועלכע ער געפינט נישט נור דוקא צווישען די פרומע יו-דישע קרייזען, און די דאזיגע „גוטע פריינד" בעשטעטיגען זיין גרויסען פאטריאטיזם, מיר פערשטעהן גאנץ גוט, אז א רב מוז זיין א פאטריאט, א לאיא-לער בירגער פון דער מלוכה. ס'קען גאר אנדערש נישט זיין און איך בין איבערצייגט, אז אלע רבנים אין פוילען זענען פונקט אזוי פאטריאטיש און לא-יאל צו דער פוילישער מלוכה, ווי ה' קעסטענבערג, אבער אזא „גרויסער רב" ווי ה' קעסטענבערג, פערשטעהט ווי זיך צו פראצעסירען מיט זיינע געגנער. ער בעווייזט קודם כל זיין פאטריא-טיזם און די געגנער זענען דאך אלע ציוניסטען...

די אגודת הרבנים האט יעצט די געלעגענהייט צו זעהען, צו וואס ס'פיהרט דער סארט רבנים, וועלכע ווארפען זיך אן דער שטאדט.

מיר האפען, אז די מעשה קעסטענ-בערג וועט ענדליך רייניגען די לופט אין די קרייזען פון די פוילישע רבנים און ווען ס'וועט בקרוב פארקומען די אסיפת הרבנים פון פוילען, וועט מען דארט אננעמען די געהעריגע בעשלוסען, אז קאנדידאטען, וואס מאכען זיך אליין פאר רבנים דורך שאפען א צד מיט א „כתב רבנות" און זיך בעזעצען אין שטאדט פאר די וואהלען, טארען נישט בלייבען אויפ'ן כסא הרבנות און שוין דער פאקט אליין זאל זיין גענוג דעם דאזיגען רב מרחיק צו זיין. נור אזוי וועט דאס פוילישע יודענטום אבגעהיטען ווערען פון אזעלכע סקאנדאלען, ווי די מעשה קעסטענבערג.

*) דאס אויבענגעבראכטע ארטיקעל איז אבגע-דרוקט אין וואכענשריפט „דער וועגווייזער" נו-מער 3, וואס ווערט ארויסגעגעבען פון דעפור-טאט ד"ר ש. פעלדמאן אין ווארשא. רעדאקציע.

י. מ. שויכעטזאהן.

איז אפגרונד

(א שפאנענדע געשיכטע פון היינטיגער צייט).

צום מיטאג ביים מיסטער פיליפ וענען אויך געווען פערבעטען פיל שווארצע מענשען, וואס האבען פאר סארא און ליזא און אפילו פאר יענע זעקס מיידלעך פון „הייזעל" אויסגעזעהן ווי אויסטערלישע בריאים, מיט יוילדע פנימ'ער, איבערגעצויגען מיט א הארטע הויט און קליינע אייגעלעך, זיי האבען ביי די מיידלעך אויסגעזעהן זעהר פערדעכטיג און נאך מעהר, זיי בעאונרוהיגט. די שווארצע מאנסלאט האבען פון זיי קיין אויג נישט אראפגע-נומען, נאר זייערע בליקען האבען ווי געזוכט מיט א געררייצטע . דרייסקייט, ווי קונים, וואס בעטראכטען זייערע בעשטעלטע סחורות און ווילען זיך אי-בערצייגען, צי מ'האט זיי נישט אפגענארט.

יענע „הייזעל"-מיידלעך האבען באלר דערפיהלט אויף זיך דעם אינ-האלט פון אזעלכע דורשטיגע בליקען און זייערע הערצער האבען אנגעהויבען האסטיג שלאגען, ווייל זיי האבען זיך געשראקען פאר די שווארצע, ווילדע געשטאלטען.

סארא מיט ליזא'ן אבער האט ארומגענומען אן'אומבעוואוסטע שרעק, איינע איז פון דער צווייטער נישט אפגעטראטען; זיי האבען זיך פעסט גע-האלטען געקייטעלט איין אראם אז צווייטען און איינע האט געהערט און גע-פיהלט דער צווייטערס צאפעלניש אונטער'ן הארץ פאר די דאזיגע אנגעגליה-טע מענערישע בליק-שפיזען. זיי האבען רעכט מורא געהאט צו קוקען אויף די שווארצע און אויך אויף די, ווי מיט בראנז-אויסגעהארטעווטע בעשעפע-נישען, זיי זענען געווען זיכער, אז אין געזעלשאפט פון מענדעלי'ן יועט מיט זיי קיין שום שלעכטס נישט געשעהן, אבער נישט לאנג האט אפגעהאל-טען די דאזיגע זיכערקייט און גלויבונג אין מענדעלי'ס טרייקייט.

דאס איז געווען, ווען ביים טיש האט מיסטער פיליפ דוקא מפציר גע-ווען און געוואלט דורכאויס אריינגנויטען אין די מיידלעך די שטארקע געטראנ-קען, וואס זענען געשטאנען אנגעשטעלט מעהר ווי אין א ווייך-געשעפט.

אויף סארא מיט ליזא'ן האט געוואלט ווירקען מענדעלי אליין, זייענדיג זיכער אז איהם וועלען זיי געוויס פאלגען, וועט ער זיי פער'שיכור'ן און דער מסחר מיט די שווארצע וועט אין בעסטען ארדנונג געשלאסען ווערען, אהן א שום טרעהר און געוויין.

אבער קיינער פון די מיידלעך, אפילו יענע פון „הייזעל" האבען בשום אופן נישט געוואלט נעהמען א טראפען אין מויל; אדרבה, זיי זענען זעהר שטארק געווארען אין זייער ווידערשטאנד, ווייל זיי זענען געווארען געוואל-

ד. קהן
תל-אביב

צינדט אן די פאקעלען.

(חנוכה-געדאנקען).

אונטער פערוואָלקענטע הימלען, און טיעפע בלאָטעס האַלב געפרוירען, האַלב בעשנייט, ליעגט ערגעץ אין דער ווייט מיין שטעדטעל. ווייס איך נישט וועלכער כּשוף מאכער האָט אין מיין יונגער נשמה אַריינגעגאָסען ליעבע-טראָפען צו מיין פערוואָרפען שטעדטעל, וואו איך זאָל נישט זיין געדענק איך איהר, זעה איך איהר, ווי אַ לעבעדיגע שטעהט זי פאַר מיר אין איהר אָרימקייט און פערוויינטקייט, געבויגען און איינגעקראָטשעט ווי איהר יודישע איינוואוינער, צווישען זיי אויך מיין ליעבער פאָטער...

איך געדענק. לעצטע כסלו-טעג און אין מיין שטעדטיל, ווי שווער עס איז דער געבורט פון ווינטער. פון סוכות איז די ליכטיגע זון פערפאַלען געוואָרען. וואו? וואוהין? ווען נישט די רעגענס און מיין שטרענגער מלמד, וואָלט איך ווייט נאכ'ן שטעדטיל אַוועק. העט העט נאכ'ן וואַלד און נאָך די בערג, כ'וואָלט געגאַנגען זוכען די ליכטיגע זון, אזוי שטאַרק האָט זיך מיר געבענקט נאָך איהר! זענען אָבער די טעג אַזוינע כמורנע, רעגענדיגע און ווינטען יאָמערען דורך טאָג און נאכט... אומעדיג אויפ'ן גאַס, און דער פאָטער ווי ער וואָלט קלענער, איינגעשרימפּענער געוואָרען... נאכט און נאַכט נאָך „חצות" ציטערט און וויינט זיין שטים איבער די פערשלאָפענען צימערען אין אונזער הויז. און דרויסען רייסט. הייזשעט דער ווינט, ברענגט פון דער ווייט ווייסע פליטערלעך, צאַפּעלדיגע שנייעלעך, וועלכע פאַלען - צו פערבענקטע צו די שויבען פון די פענסטער און געהען אויס, און אין גרויסען קאַלטען צימער מיט פיעל ספרים וויינט און בעט זיך דער פאָטער און מיין יונגע האַרץ פלאַטערט און ציטערט!

--טאטי, וואס ווייסטו? אין חדר, אין קלויז, אין הויז, דריי מאל א טאג דערמאנט דער פאטער, אלע יודען, א ווייטע זוניגע לאנד, פון וואנען מיר זענען פערטריבען געווארען און וואוהין עס בענקט און עס ציטערט אזוי דאס הארץ...

פארוואס געהען מיר נישט אהין? עס איז ווינטער, רעגענדיג, שנייאיג, און עס איז אזוי קאלט...

אזוי קליין זענען די פלעמעלעך, אזוי ציטערדיג, שפיגלען זיך אין די שויבען און און פערקוקען זיך אזוי ווייט...

אין חדר, אין הויז, דערצעהלט דער רבי, דער פאטער אזוינע ליכטיגע זוניגע מעשיות. חשמונאים, מכבים, כהנים, בית המקדש, אומריינע יונים און „מי ל"ד אלי". אַנ'אלטער גרייז, אַ כהן גדול האט גערופען דאָס פאָלק צו בעפרייען דאָס לאנד פון פיינד, א לאַנגע פערביטערטע מלחמה און... א קריג בוימעל האָט מען געפונען, ריינע, הייליגע בוימעל, האָט מען קנויטען געצונדען, ליכטיגע פאקעלען אין גאַנצען לאנד..

— טאַטע, פאַרוואָס טהוען מיר אזוי נישט?

יונגע קינדערישע חלומות...

* * *

מיט'ן שטאָק אין האַנד און ברייט צועפענטע אויגען אין דער ווייט, לאָזען מיר זיך א גאנצע גרופּע אין עמק אריין. דער „יורה" האָט שוין אָנגעזעטיגט די ערד, און פון די בערג אראָב בלאָזען קיהלע ווינדען און שפּילען מיט יונגע גראָזען, פריאיגע, פאַר דער צייט אַרויסגעקומענע אויף גאָט'ס וועלט. עס איז חנוכה-צייט. אין שטאָדט איז איצט ווייניג אַרבייט, עס איז דאָ צייט און מען געהט זיך זעהען מיט נאָהענטע, מיט פריינד און חברים. פריי פון זאָרגען, אויפ'ן וועג ווערט מען נישט הייגע'ן, דער עמק איז געדאַכט בעזעצט. איבערנעכטיגט אין נהלל, געפייערט מיט די קינדער דעם יום-טוב פון ליכט און פאקעלען, דעם חשמונאים יום-טוב, און מיט זונען-אויפגאַנג געהט מען ווייטער.

צווישען בערגיגע פעלזען האָבען די חשמונאים זייערע מחנות געזאַמעלט, אהער האָט די האַנד פון שונא נישט געגרייכט. ווי גוט האָט דער קרן-קימת געטהון, וואָס ער האָט דעם עמק אויסגעלייזט און איהם בעזעצט מיט חשמונאים פון אונזער צייט, אַהער וועט די האַנד פון שונא נישט דערגרייכען. עין חרוד, תל-יוסף, בית-אלפא, רינגלען ארום ווי מיט אנ'אייזערנעם רייף די גלבע בערג און געגנאיבער קלעטערן אויף די בערג קבוצות הגבעה, כפר-יחזקאל א. וו. ווי שטאַרק עס איז די מחנה פון די חשמונאים!

חנוכה-נעכט אין עמק. אבגעווישט איז געוואָרען דער פּוסטער חלל צווישען ווייטען עבר און עתיד, דא אין עמק לעבט נאך דער פעלזיגער „מכבי" דא ווערט נאך געשארפט דער שווערד —דער אקער, דא בלאנקט נאָך דער שפּיז—די קאָסע, און קומט די נאכט, די חנוכה נאכט, צינדען זיך אין די געצעלטען און באראקען פון דער חשמונים-מחנה העלע ליכט פלאַקערדיגע פאקעלען און דער בוימעל איז אזוי ריין, הייליג, מיט'ן סטעמפּעל פון כהן הגדול.

חנוכה אין עמק. ווילסטו אויף אַ מינוט זיין מיט זיך אליין, זוכסטו אויס אַן ארויסגעריקטען פעלז פון גלבע בערג. פערשטעקסט זיך אין גאַנצען אין זיי, שאטען און נאר לבנה און שטערען ווייסען פון דיר, זעהען דיר... דורות, דורות טראגען זיך פארביי דיינע אויגען, דורות פרייע שטארקע, קרעפטיגע, הערסטו דא די שטארקע שטים פון גדעונ'ען, דא ביים קוואל האט ער זיין מחנה געציילט און געלייטערט, איבער דיין קאפּ פלאטערן מיסטערישע שאטענס פון שאול און יהונתן, איבער די גלבע בערג פלאָטערן זייערע גייסטער, זעהסט דאס פויערטום פאָלק פון עמק, עס קייטעלט זיך פאַר דיר דיין פאָלק'ס לעבען אין משך פון דורות... פון דער טיעפער ווייטקייט קוקען צו דיר ארויס אויסגעטרערענטע אויגען

דיג טשיקאַווע און פעראינטערעסירט, וואס אזעלכעס מען וויל מיט זיי טוהן, אַז מען פערלעגט אזעלכע כחית זיי אָנצוטרינקען און דורכאויס צו פער'שכור'ן

מיסטער פיליפ האט צו די מיידלעך'ס מיילעכר צוגעטראגען שפארע גלעזלעך משקל און ווי מיט געוואָלד געוואָלט אין זיי אייננגיסען מכלומרשט מיט אַ פאלש, כיטרע שמייכעלע:

— נו, טרינקט, קינדערלעך, טרינקט, ס'איז א וואוילע משקה, איהר האָט נאך אזעלכעס נישט געטרונקען, איהר פערשעמט מיך, אַז מיסטער פיליפ איז מכבד, בדרויכט מען נישט אָפזאגען. — —

די מיידלעך האָבען אַוועקגעריסען די העלדזער און זיך געוועהרט מיט פערצווייפלונג.

אינ'ם ערט וועהרען זיך און צוטראָגענקייט פון די מיידלעך האָבען סאַרא מיט ליזאַ דערקענט, אַז מ'דארף זיך היטען פון אַזאַ זיסען טראפען; זיי האָבען שוין אפילו מענדעלי'ן אויך נישט געוואָלט צוליב טוהן און מיט ציטערניש אָפגעוואָרט, וואָס עס וועט געשעהן.

סאַרא האָט שוין ענדליך אָנגעהויבען תופס זיין מיט איהרע בליקען און פערשטאנד, אַז דאס איז נישט דער מענדעלי, וואס אין פשיטולעק אין אַדעס; זי האט עס בעמערקט אין דעם, וואס ער פיהרט דאס אלץ אויס אונטער די דיקטאַטארישע וואונקען. בעפעהלען פון מיסטער פיליפ, און זי האט אין דער שטיל, בעת מיסטער פיליפ האָט זיך געראנגעלט מיט די מיידלעך צוליב'ן טרינקען, אייגגערוימט ליזאַ'ן:

– דו זאָלסט וויסען ליזאַ, אַז מיר נעפעהלט גארנישט דאָס עסק. מיר זענען דוכט זיך, זעהר מיאוס אריינפאלען,

ליזאַ האט שטארק אויפגעביטערט און בלייך געוואָרען ווי קרייד.

דערווייל איז די סעודה איבערגעריסען געוואָרען; אין עס-זאַהל האט זיך בעוויזען א לאקאי און געמעלדעט, אַז עמיצער א גאַסט פרעגט זיך אוין א געוויסען מענדיל פון אדעס.

זענען מיסטער פיליפ מיט מענדעלי'ן צוזאַמען ארויס, איבערבעטענדיג די געסט. זיי זענען אריין אינ'ם וואַרטע-זאַהל און דאָרט געטראָפען דעם רייכען נעגער, וועלכער איז באַלד אויפגעשפרונגען פון ארט, ווי נאר ער האט דערזעהן מענדעלי'ן און זיך ווארים בעגריסט מיט איהם.

דער נעגער האט גארנישט געברויכט רעדען, נאר מענדעלי האט שוין אַלץ דערצעהלט און פאַרגעשטעלט איהם פאר מיסטער פיליפ.

מיסטער פיליפ האָט געקנייטשט מיט'ן ברייטען שטערען, געמאכט אַנ'אונצופרידענע מינע און געזאגט אויף יודיש און ריין מאַמע-לשון, דער נעגער זאָל נישט פערשטעהן:

— ס'פעהלען מיר דען בעלנים? און וואס ווילען זאגען יענע שווארצע, וואס וואַרטען דארט? זיי האבען דאך זאדאטקעוועט...

(פארטזעצונג קומט)

פאַר וואָס זענען די פאַך-קורסען נאָך נישט געשאַפען געוואָרען?

שוין העכער א יאָהר, ווי די גמינע האָט אָנגענומען אַ בעשלוס צו גרינדען פאַך-קורסען פאַר לערן-יונגלעך. וועגען דעם האָט מען זיך פערשטענדיגט מיט דער געזעלשאַפט יק"א און וואַהרשיינליך האָט די לעצטע פערשפּראָכען פון איהר זייט אַ ענטשפּרעכענדע שטיצע פאַר'ן דאָזיגען צוועק. אַ סברה גאָר, אַז די יק"אַ גיעט אויף אַזעלכע ענינים די גרעסערע העלפט פון בודזשעט.

אין אָנהויב פון שול-יאָהר, ס'הייסט מיט אַ האַלב יאָהר צוריק, האָט דער גמינע-בעשלוס אָנגענומען רעאַלע פאָרמען און מ'האָט זיכער גערעכנט מיינען, אַז די פאַך-קורסען הויבען זיך אָן דערנעהנטערען צו דער ווירקליכקייט. מ'האט שוין אנגעהויבען פערשרייבען לערן-יונגלעך; ס'איז זאָגאַר שוין בעשטימט געוואָרען אַ דירעקטאָר, ס'זענען צוגעגרייט געוואָרען אַלע נויטיגע מכשירים, ס'זענען דורכגעפיהרט געוואָרען די עקזאַמענס און א ליאַדע טאָג האָבען זיך געזאָלט אָנהויבען די קורסען. צום בעדויערען אָבער, זענען די קורסען – איבער ביז היינט נישט אויפגעקלערטע סבות — נישט טהעטיג. אין קהלה-בודזשעט איז בעשטימט 3000 זלאָטעס, די יק"א האָט צוגעזאָגט בעדייטענדע שטיצע, קיין שום שטערונג, דאַכט זיך, אַנצוהויבען די למודים זענען נישט געווען, און דאָך זענען די קורסען ביז'ן היינטיגען טאָג נישט רעאַליזירט געוואָרען.

אין די סיים קאָמיסיעס ליגען פערשידענע פּראָיעקטען וועגען צעכען-רעפאָרמען פאַר האַנדווערקער, און ביי דער ערשטער מעגליכקייט פון זייער פערווירקליכונג ווערט בעדראָהט די עקזיסטענץ פון יודישען בעל-מלאכה, וועמען ס'וועט שווער, זעהר שווער אָנקומען זיך צו צו-פאַסען צו די פערשידענע האַנדווערקער-פאָרשריפטען.

עס איז גענוג אָנצומערקען, אַז צווישען די פערשידענע פונקטען זענען פאַרהאַן, למשל, אַזעלכע: 1) יעדער האַנדווערקער וועט מוזען בעזיצען אַ מאָראַל-צייגניש און א צייגניש. אַז ער האָט געענדיגט אַ פאָלק'ס-שול, 2) אויף אַ געהילפ'ס-מייסטער 4 קלאַסען. 3) אויף אַ מייסטער 7 קלאַסען.

אין פאַל, ווען די אויבענאָנגעמערקטע פּראָיעקטען זאָלען אריין אין זייער געזעצליכער קראַפט, וואָלט דער יודישער האַנדווערקערטום געווען פון די ערשטע, וואָס וואָלטען געשטעלט געוואָרען אין דער גרעסטער סכנה, און די גאַנצע אחריות פאַר אַזעלכע פאָלגען, וואָלט אין דעם פאַל געטראָגען, די יודישע געזעלשאַפט, וואָס האָט קיינמאָל נישט געזאָרגט וועגען דער מאָראַלישער און ערציהערישער ווערט פון יודישען האַנדווערקער-קינד, וועלכער האָט, ליידער, געמוזט, צוליב דער אַפּאַטישער בעציהונג און גרינגשעצונג פון דער יודישער מיוחס'דיגער געזעלשאַפט — זיך אויסוואַקסען אין אַן אַטמאָספערע פון עם הארצות, אַנאַלפאַבעטיזם און צוריקגעשטאַנענקייט.

אַפילו די פאַך-קענטעניסען האָט דאָס יודישע בעל מלאכה'שע יונגעל ערוואָרבען נור דורך צופעליגקייטען, אָדער נאָך יאָהרען לאַנג. ארומוואָלגערען זיך אין די וואַרשטאַטען, וואו ער האָט געמוזט אַלץ מיט אייגענעם פערשטאַנד אויסקאַמבינירען. קיין שום טעאָרעטישע אויסבילדונג און פּראַקטישע ערפאַהרונגען האָט א יודיש לערן-יונגעל נישט געוויסט. פערצייטענס האָט מען נושט פערשטאַנען איינצואָרדנען עלעמענטאַרע שולען פאַר לערן-יונגלעך, היינט פאַך-קורסען האָט מען אוראי נישט געוויסט. מ'האט דערצו קיין צייט נישט געהאַט, מ'האָט זיך בעסער גע'חקרנ'ט, וועמענס יחוס ס'איז גרעסער און ווער ס'האט אין דער משפחה מצהר רבנים און וועהניגער בעלי-מלאכות...

היינט פערשטעהט מען שוין יאָ צו-שאַצען דעם ווערט פון אַרבייט'ס-מאַן. היינט אין דער צייט פון פּראָגרעס און רענעסאַנס הייסט ער שוין נישט בעל מלאכה, נאָר פּראָלעטאַריער, און אפילו די, וואָס שטעהען ענג פערוואָרצעלט אין די רעליגיעזע רייהען רעדען שוין פון פּראָדוקטיוויזאַציע און וואַרפען זיך צו פיזישען אַרבייט מיט'ן גאַנצען פלאַם פון זייער נשמה. די היינטיגע גמינע האָט דאָך אין איהרע וואַהל-פּלאַטפאָרמען אויך פּראָקלאַמירט צו שאַפען פּראָדוקטיווע פאַך די יודישע מאַסען. וואו זענען איהרע הבטחות? וואָס האָט זי אויפגעטהאָן אויפן אַלגעזעלשאַפטליכען פּאָזיטיווען געביעט? וואו זענען די פאַך-קורסען, ביי וועלכע מען פאַרעט זיך שוין אַרום אַ לאַנגע צייט? סווערט באַלד אויסגעאַרבייט ווערען אַ נייער בודזשעט אויפ'ן יאָהר 1926 און די סובסידיע פון 3000 זלאָטעס פון פאַריגען יאָהר פאַר די זעלבע פאַך-קורסען זענען נאָך נישט אויסגענוצט געוואָרען. וואָס פאַר אַפּאָליטיק שטעקט דערין?.

די עפענטליכקייט פערלאַנגט מעשים און אין דער ערשטע רייה מוזען די די פאַך-קורסען תיכף געעפענט ווערען, דער יונגער פּראָדוקטיווער דור און אפילו די עלטערע יודישע בעלי מלאכות און האַנדווערקער מוזען צוגעגרייט ווערען צו זייער שווערען קאַמפף פאַר זייער לעבען און עגזיסטענץ!

די יודישע קהלה האָט די מעגליכקייטען צו בעשטייערן די יודישע בעפעלקערונג און זי דאַרף די שטייערען פערווענדען אויף נוצליכע און פּראָדוקטיווע צוועקען פאַר די יודישע מאַסען.

ש. סט—י.

פון א בלאַסען פאַטער, וועלכער שטעהט אָן איינגעקאַרטשעטער פאַר'ן שיין פון די הנוכה-ליכט. „ואין לנו רשות להשתמש בהם", גערעכט, גערעכט, ליעבער פאַטער, מיט וואָס פאַר א רעכט זאָלען מיר זיך בענוצען מיט'ן הייליגען פייער פון די השמונאים?

מי יבנה הגליל? הייליגע שטימען רייסען זיך פון די העל בעלויכטענע באַראַקען, חברה וואַרפט זיך אין ווינטיגען קאַראַהאָד און שטאַרקער, שטאַרקער ווערען די קולות...

דער יודישע עמק! נאָך וואַרטען ברייטע שטרעקעט יודיש לאַנד אויף זייער אויסלייזונג, וואו איז דער כהן גדול, וועלכע זאָל אויפציטירען דאָס גאַנצע פאָלק „מי ל"ד אלי"!

צינדט אן די פאַקעלען! צינדט אן די חנוכה ליכט! העלפט אויסלייזען דעם באָדען פאַר'ן באַדענלאָזען פאָלק.

ראדאמער בריוועלעך.

אל כבוד ידידי היקר כש"ת מו"ה משה מרדכי קאָפּ-דרעהער וכ"ו וכ"ו,

הנה, זייה וויסען, טייערער פריינד, אַז זייט ביסט אַוועק פון ראַדאָם איז די שטאָדט איבערגעדרעהט געוואָרען מיט'ן קאָפּ אַראָב און מיט די פיס קאָפּויער. ס'איז ממש נישט צו דערקענען די שטאָדט ווי אַ מאָהל. שוין 12 יאָהר ווי ביי אונז דאָ קומט פאָר א פערביטערטע מלחמה וועמען מ'זאָל אַרויפזעצען אויפ'ן רבנישען טראָהן. די מלחמה ציהט זיך אָהן אַ סוף און אָהן אַנ'עק און איין גאָט ווייסט מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיגען.

ווי איך האָב דיר שוין געשריבען, ידידי היקר, איז מיט צוויי וואָכען צוריק פאָרגעקומען אַ פּראָצעס אין היגען קרייז-געריכט צווישען דעם ביד חזקה'דיגען „רב" ה' קעסטענבערג מיט געוועזענעם רעדאַקטאָר ה' פּאַגעלמאַן, דאס איז געווען אַזאַ מין שחרית, איצט האַלט מען שוין ביי מוסף. מיר געהען היינטיגען פרייטאג אין טריבונאַל אַריין. ווי געפעלט דיר די מעשה? אַ פיינער רב, א וואַזשנער רב, האַ? וואָס נישט? ווען וואָלט אַזאַ שטאָדט ווי ראַדאָם זוכה געווען אַנצושפּאַרען אין די הויפּטפענסטער, ווערען א יוצא ונכנס אין מיניסטעריום, א גאַנצער מחותן אין די געריכטען און איצט א גאַנצער שמעלקי אין טריבונאַל?

מיט אונזער שטאָדט איז גאָרנישט קיין קאַטאָוועס. ראַדאָם וועט אַ מאָהל אויף דער וועלט-מאַפּע שפּיעלען א היסטאָרישע ראָלע און דאָס אַלץ וועט זי האָבען צו-פערדאַנקען טאַקי אָט דעם אַריסטאָקראַטישען, געבילדעטען, עסטעטישען, לאָיאַלען, פּאַטריאָטישען, צו-ריינעם, אינטעליגענטען, אַליין געמאַכטען, שוויאָטאָווי, מאָדערניסטישען, עקספּרעסיאָניסטישען, אַנטי-ציוניסטישען, אימפּרעסיאָניסטישען, תלמודיסטישען יורה-דעה'איסטישען און איבערהויפּט איהר גוטען, טאָלעראַנטען, רחמניות'דיגען, יחוסים-בעשיצער, נאַקעטע בעקליידער און הינגעריגע שפּייזער — רב קעסטענבערג, וועלכער ווערט נאָך דעם אַלעם, נאָך אַלע זיינע מעלות און מידות טובות אַזוי פערפאָלגט נעבי'ך און גע'רודפ'ט.

ווי דו זעהסט, ידידי היקר, איז אין אונזער שטאָדט ליהודים'דיג. ראַדאָם האָט אין אַלעם פערגעסען, נאָך וואָס אַ קויהלען-אַקציע אויף ווינטער, נאָך וואָס צו שאַפען אַ גמילת חסד'-קאַסע פאַר קריטישע און געדריקטע סוחרים

מעשיות פון רש"י'ס שטאָדט.

דער נס פון צוויי אורחים — פון וואַנען נעמט זיך דער נאָמען פון דער שטאָדט וואָרמס?

אזוי פיל ספעציפישע מנהגים, תעניתים, ימים-טובים, יזכור-טעג, ערינערונגען אין אַלגעמיין, ווי וואָרמס פארמאָגט נישט קיין אַלטע יודישע קהלה אין דייטשלאנד און קיין איין אַלטע יודישע שטאדט האָט נישט אין איהר רשות אזוי פיל מאטעריאלען, וואס זאלען ערקלערען די, אָדער יענע שוין איצט אביסעל אימפארשטענדליכע זיטען און טראדיציעס, וואס גייען איבער פון דור צו דור און ווערען שוין היינטיגען טאָג אפגעהיט ווי מעכאָניש.

אין דער אַלטער וואָרמס'ער שול ברענען א חוץ דעם נר-תמיד, ווי אין אַלע יודישע שולען, נאָך צוויי ליכט. טאָג און נאכט ווערען זיי נישט פארלאָשען און די בעציהונג צו די דאזיגע ליכט איז אַן'אכטונגס-פולע. און אז איהר, דער פרעמדער, וועט פרעגען א פירוש דערויף, וועט מען אייך אָנקוקען מיט פערוואונדערונג. ווי איינער רעדט: „איהר ווייסט גאָרנישט? דאס זענען דאָך די „שני אורחים"-ליכט!"

און די מעשה פון די „צוויי אורחים", וועמענס זכרון ס'ווערט נישט אויסגעוועבט אין משך פון יאָר-הונדערטער דערציילט פאלגענדעס:

דאס איז אמאָל געווען אַן'ערב-פסח אין וואָרמס, ס'איז געגאנגען א קריסטליכע פראצעסיע איבער די גאסען. און קומענדיג אונטער א פענסטער, האט מען בעמערקט, אז ס'האט זיך א גאס געטאָהן עפּעס א פליסיקייט אויף די צלמים. אין דער פראצעסיע האט זיך אויפגעהויבען א אויפרעגונג. פון אלע זייטען האט מען אנגעהויבען שרייען, אז דאס האבען יודען פארשוועכט מיט א כיוון אונזער הייליגקייט. און ס'איז ארויסגעשטעלט געוואָרען א פאָדערונג: דער שולדיגער יוד זאָל זיך מעלדען און מ'וועט טוידט באַשטראָפען פאר זיין קעגען-קריסטליכען טהאט. קיין איין יוד האָט זיך אָבער נישט געמעלדעט, ווייל קיינער האט זיך נישט געפיהלט פאר שולדיג. מען האָט די יודען דאן געגעבען צייט ביז שביעי של פסח און מודיע געווען, אז אויב ס'וועט זיך קיינער נישט מודה זיין ביז דער צייט, וועלען אַלע יודען אומקומען. און דער טרויעריגער טאָג איז געקומען. דער יום-טוב איז פארשטערט געוואָרען. ס'זענען שוין נישט געווען קיין טעג פון מועדים לשמחה. די מאַסע האט פון יענער זייט יודען-כויפער שוין אָנגעהויבען צו ווילדעווען, זיך געגרייט צו דער רציחה און גזילה. באגינען, ווען דער שמש האָט געעפענט אין שוהל אריין לעבודת הבורא, האָט ער באַמערקט, אַז ביים טויער פון דער יודישער גאס שטייען צוויי אונבעקאנטע מענטשען און בעטען זיך, מ'זאָל זיי אריינלאזען. „ווער זענט איהר? ווי קומט איהר אום יו"ט אהער? וואס איז אייער פערלאנג"?

דער שמש האָט זיי פערוואונדערט אויסגעפרעגט און זיי דאן דערצעהלט וועגען גרויסען אומגליק, וואָס ס'האט געטראָפען די ארטיגע יודען און זיי געראטען, זיי זאָלען וואָס גיכער אַוועקגעהען, אויב דאָס לעבען איז זיי טייער, ווייל אויב זיי וועלען נישט אוועקגעהען פון דאַנען, וועלען זיי אויך אריינפאלען אין אַלגעמיינעם גורל און אומשולדיג דערהרג'עט ווערען.

„טרויעריג איז די בשורה, וואָס דו דערצעהלסט אונז — האָבען די פרעמדע געענטפערט דעם שמש — אָבער זי איז פאר אונז נישט קיין נייעס. מיר האָבען שוין געהערט וועגען דער גזירה אויף דער יודישער קהילה פון דער שטאָדט וואָרמס און זענען אהער געקומען, כדי זי צו ראטעווען. מיר נעמען אויף זיך די שולד און וועלען זיך שטעלען אַלס די פארברעכער". די יודישע גאס האָט זיך געוואונדערט פון נייעס. מען האָט געפרובט די אָפּצורעדען פון זייער בעשלוס, אָבער עס האָט נישט געהאָלפען, זיי זענען געקומען פאר די ריכטער, און זענען על קדוש השם אומגעקומען.

אין וואָרמס איז דאָס אנדענקען וועגען די געבליבען אונטער דעם נאָמען „דער נס וועגען די שני אורחים". די ליכט ברענען פאר זייער הייליגער נשמה עד היום, טאָג ווי נאכט, און שביעי של פסח איז דאָ א ספעציעלע תפילה. וואָס רעדט וועגען דער דאָזיגער מערקווירדיגער געשיכטע, און וואָס ווערט אין וואָרמס'ער שול ביז יעצט געזאָגט מיט גרויס כוונה.

פון וואַנען האָט זיך גענומען דער נאָמען „וואָרמס?" פון וואַנען האָט זיך גענומען דער שליסעל אויפ'ן וואָרמס'ער הערב, וואָס איז, אגב, פעראייביגט אויך אויף אזוי פיל יודישע היסטאָרישע דאָקומענטען? די שטאָדט פון רש"י'ן פערדינט. עס זאָל דערצעהלט ווערען אויך די אלגעמיינע לעגענדע, ווי אזוי זי האָט איהר נאָמען געקריגען:

אין גאָר די אַלטע צייטען, דערצעהלט די לעגענדאַרישע כראָניק, האָט די שטאָדט בעלאגערט א לינדען-וואָרעם, וואָס איז אנטלאָפען פון דעם מדבר. א וואָרעם, א ריזיקער, צוויי פוס די הויך, מיט א מויל, וואָס האָט געשפיגען פייער מיט שטיקער מורא'דיקע ציין, מיט אויגען ווי גליהענדע קוילען. עס איז געווען א פחד. דער לינדען-וואָרעם פלעגט באַפאלען מענשען און חיות. אַלע בעמיאונגען דעם וואָרעם צו טויטען זענען געווען אומזיסט. איז דאַן געבליבען דער הסכם, מען זאָל שטילען דעם כעס פון דער בעסטיע און ארויסוואַרפען איהר יעדעס מאָל א קרבן, א מענשען, פרייוויליג. מען האָט געוואָרפען פון צייט צו צייט א גורל צווישען אַלע איינוואוינער, און אויף וועמען דער שיקזאַל איז געפאַלען, דער איז ארויסגעוואָרפען געוואָרען פון יענער זייט שטאָדט-מויער און ער איז אומגעקומען. כדי צו ווייזען א ביישפיל פון העלדישקייט, פלעגט די קעניגין פון שטאָדט אויך זיך בעטייליגען אין דעם שרעקליכען גורל, און דאָס האָט געווירקט, דער איבעריגער טייל פון דער בעפעלקערונג זאָל זיך אויך דערפון נישט אָפּזאָגען. און איינמאָל איז דער גורל געפאַלען אויף דער קעניגין. זי האָט עס געדאַרפט געבראכט ווערען פאר א קרבן. זי האָט זייער געיאמערט און געקלאָגט, אָבער ניט אַמאָל איז איהר געקומען צוהילף איינער א בעל-מלאכה, א שלאָסער. דריי ברידער שלאָסערס זענען זיי געווען ממש גבורים. און מורא האָבענדיק, אז ס'זאָל נים קומען דער טאָג ווען מ'זאָל זיי דארפען אָפּפערען דעם לינדען-וואָרעם. האָבען זיי זיך געשאַפען וואונדערבאַרע פאַנצערס פון אויבען באַשיצט און באַזעצט מיט שאַרפע מעססערס, אז די ברידער האָבען זיך דערוואוסט וועגען דער קעניגינס אומגליק, האָט איין ברודער מסכים געווען זי, די קעניגין, צו פארבייטען, אָבער מיט א תנאי, אז אויב ער וועט געראַטעוועט ווערען, זאָל זי איהם,

---

למאַי, זאָל מען אויפבויען א יודישע פאָלקס-שולע, צי וואָס טאַקי אזעלכע נאַרישקייטען דאָרט, ווי דאָס עפנען פאַך-קורסען פאר יונגלעך, בעלי מלאכות, וואָס זענען אויף דער לעהר. נאָך וואָס דאַרף דולדען א קהל מיט אזעלכע לאַבזעס, בשעת פאר די הייזער פון אַלע היגע מורי הוראות שטעהען גאנצע טעג און גאנצע נעכט אויסגעשטעלט גרויסע, געדיכטע רייהען פון מענשען וואָס קומען זיך פרעגען שאלות. דאָס, ידידי היקר, איז געוואָרען אויסערגעוועהנליך גוט אין פרום, דער געדראַנג פון די שאלות-פרעגערס ביי די מורי הוראות איז און לשער, די מ ו ר י ה ו ר א ו ת קענען זיך גאָר קיין ע צ ה נ י ש ט געבען מען עסט נישט און מען קאָכט נישט, רק מען זיצט און מען וואַרט ביז מ'זאָל זיך קענען צופאַקען פרעגען א שאלה. די שטאָדט קען זיך צוליב דעם נישט בעגעהן ביי קיין פאַל אָהן א רב. קאָכט זיך דאָס טאַקי אויף טיש און בענק און דאָס פאָלק שרייט: — תן לי רבי!—

דאָס „פאָלק" איז אזוי דורשטיג נאָך א רב, אַז אין גמינער-קאַסע פליסט איין גרויסע סומע געלד און יעדער צאָהלט נאָך מער ווי מ'האָט איהם אָנגעלייגט. די גווירים שיקט אפילו זיך גיט ארויס קיין אויפפאָדערונג'ס צעטלען אויף איינצומאָהנען דעם עסעק, נאָר יעדער קומט אליין ארויף צולויפען, און צאָהלט נאָך פאר דער צייט מיט אַפּולע האַנד, ווייסטו ידידי, פאר וועמען דאָס אַלץ ברענגט מען צוטראָגען? פאר א רב, עפּיס א קליינינקייט ביי זיך א שטאָדט אָהן א רב? זאָל טויזענדער זלאָטעס אויסגעגעבען ווערען יעדען חודש אויף פענסיעס און א רב מוז זיין, אז די שטאָדט בעט זיך צו צאָהלען איז שייך צו זאָגען? ווען עמיצער זאָל זיך איינשטעלען און א געשריי טוהן: — יודען נאָך וואָס ברויכט יוען אינגאַנצען א רב, גענוג 2, 3, מורי הוראות און די גרויסע גראָבע פענסיעס פאר א רב זאָל געהן אויף וויכטיגע שטאָדטישע צוועקען, פון וועלכע די גאנצע שטאָדט זאָל גענוסען, זאָל מען בעסער פאר דעם געלד שטיצען א יודישע גימנאַזיע, וואו ס'זאָלען קענען אויסגעהאַלטען ווערען עטליכע אומזיסטע שילער, האַנדווערקער-שולען, שטיצען פילאַנטראָפישע אינסטיטוציעס א. ז. וו. — וואָלט מען אזא איינעם די אויגען אויסגעשטאָכען, וואָס הייסט עפּיס א שטאָדט אָהן א רב? און ווער וועט פיהרען מחלוקה'ן? וועט דאָך שטעני-

וואָס הערט זיך אין ראדאם.

נאָך פאָגעלמאַן געהט אדוו. מולער.

מינ׳סטארען, רעדאַקטארען, אַדוואָקאַטן, דעפוטאַטען — מיט זיי אַלע פּראָצעסירט זיך ה׳ קעסטענבערג. דעם ערשטען פּראָצעס האָט ה׳ קעסטענבערג פערפיהרט געגען דער רעדאַקציע „היינט”, וואָס איז געגען איהם אַרויסגעטרעטען פאַראַיאָהרען ערב יום כפור מיט אַ שאַרפען אָנגרייפענדיגען אַרטיקעל.

ה׳ קעסטענבערג האָט דעם „היינט” נישט איינגעקלאָגט אין געריכט, נאָר אויפגעפאָדערט צו אַ עהרען־געריכט, וואָס איז טאַקי פאָרגעקומען פאַר אַ יאָהרען און דער צייט ביים ה׳ פּיאָטר בעקערמאַן אין וואַרשאַ.

צום עהרען־געריכט זענען אַרויסגערופען געוואָרען פערשידענע עדות, צווישען זיי אויך אדוו. ה׳ מולער, וועלכער האָט געשילדערט אין אַלגעמיינע שטריכען די שעדליכע טהעטיגקייט פון ה׳ קעסטענבערג. און דערביי צוגעגעבען, אַז ה׳ ק. שטרייכט שטענדיג אונטער פאַר די מאַכט־פאַרשטעהער זיין לאָיאַליטעט אין פוילישען פּאַטריאָטיזם... און דערמיט וויל ער אַליין אונטערשטרייכען, אַז זיינע געגנער זענען נישט קיין לאָיאַלע בירגער און נישט קיין פוילישע פּאַטריאָטען.

דער רעזולטאַט פון ה׳ מולער׳ס עדות זאָגען איז געווען, דאָס ה׳ קעסטענבערג איז איינגעקומען אין לובלינער אַדוואָקאַטען ראַט מיט אַן אָנקלאַגע אויף ה׳ מולער, אַז ער זאָל זיך האָבען אויסגעדריקט אויפ׳ן עהרען־געריכט, אַז ער בעקעמפּפט קעסטענבערג׳ן דערפאַר, וואָס ער ה׳ ק. ווערט גערייהמט דורך פּאָליאַקען און בעזיצט ציינגנישען פון אָנגעזעהענע פּאָליאַקען, וואָס פערנעמען פאַראַנטוואָרטליכע שטעלעס, אַז ער איז אַ אויפריכטיגער פוילישער פּאַטריאָט און אַ לאָיאַלער פוילישער בירגער, ווייטער זאָל ה׳ מולער האָבען געזאָגט, אַז קעסטענבערג ווערט אונטערגעשטיצט דורך „גויים” און דעריבער דאַרף מען איהם בעזייטיגען.

דער לובלינער אַדוואָקאַטען ראַט האָט דעריבער פערפיהרט אַ דיסציפּלינאַרע אויספאָרשונג געגען אַדוו. מולער און וויבאַלד ווי די עדות פון ביידע צדדים געפינען זיך אין וואַרשאַ. איז איבערגעשיקט געוואָרען דעם וואַרשאַווער אַדוואָקאַטען־ראַט די עדות דאָרט צופערהערען.

די טעג איז אין וואַרשאַווער אַדוואָקאַטען־ראַט פאָרגעקומען דער פערהער, אויף וועלכען ס׳זענען אַרויסגערופען געוואָרען די ה״ה ש. גאָלדבערג, פון „היינט” און ה׳ פּיאָטר בעקערמאַן. ה׳ גאָלדבערג, וואָס האָט כסדר בייגעוואוינט די זיצונגען פון עהרען־געריכט, האָט אָנגעגעבען גענויע ערקלערונגען און דערצעהלט, ווי עס פאָרגעקומען און דער אמת׳ען, בעשטעטיגענדיג, אַזוי נאָך אַז אַזעלכע אויסדרוקען, וועלכע ה׳ קעסטענבערג האָט פאָרגעשטעלט פאַר׳ן לובלינער אַדוואָקאַטען־ראַט, האָט ה׳ מולער אויפ׳ן עהרען געריכט נישט בענוצט

די אַקטען מיט דעם עדות זאָגען פון די ביידע עדות ווערען דורכ׳ן וואַרשאַווער אַדוואָקאַטען־ראַט איבערגעשיקט קיין לובלין.

די ה״ה לעווין־עפּשטיין און ש. י. יאַצקאַן, וועלכע זענען געווען די ריכטער אויפ׳ן עהרען געריכט, זענען נישטאַ אין וואַרשאַ און וועלען נאָך וואַהרשיינליך, אויסגעהערט ווערען און ערשט דאַן וועט דער לובלינער אַדוואָקאַטן ראַט אַרויסטראָגען זיין אורטייל אויף קעסטענבערג׳ס אָנקלאַגע.

„וואָס שלעפּסטו זיך אַרום מיט מיין כלה”?

א שפּיצעל פון גנבים.

פרייטאַג צו־נאַכט נאָכ׳ן עסען, איז דער היגער איינוואוינער ה׳ ז. ש. געגאַנגען מיט זיין פרוי צו זייער׳ן אַ קרוב אויף אַ באַזוך.

צוקומענדיג צום ראָג קאָזשעניצער און פּיאַסקעס איז פּלוצליוג צוגעלאָפען צו זיי אַ אימבעקאַנטער יונגערמאַן, וועלכער האָט אָנגעכאַפּט ש.׳ן פאַר די לאַצען פון פוטער און האָט איהם אָנגעהויבען טרייסלען, שרייענדיג צו איהם: „וואָס שלעפּסטו זיך אַרום מיט מיין כלה”.

ה׳ ש. האָט אין ערשטען מאָמענט געמיינט, אַז ער האָט דאָ צוטוהן מיט אַ איינפערזיכטיגען חתן און האָט זיך בעמיהט איהם אויפצוווייזען, אַז ער האָט אַ טעות; ער האָט זיך קיינמאָהל נישט אַרומגעשלעפּט מיט קיין פרעמדע כלות.

באַלד האָט ער אָבער בעמערקט, ווי דער אומבעקאַנטער האָט שטאַרק חשק צו זיין פוטער וועלכען ער וויל אַראָבציהען און ער האָט דעריבער געפּרובט זיך אַרויסרייסען פון זיינע הענד.

דער אומבעקאַנטער האָט איהם אָבער נישט אָבגעלאָזט און האָט נאָך איהם אָנגעהויבען צו שלאָגען.

פרוי ש. האָט דעמאָלסט אויפגעהויבען אַ געוואַלד, פאַר וועלכען דער אַנפאַלער האָט זיך דערשראָקען און האָט געמאַכט פּליטה.

טערמין אויסצוקויפען פּאַטענטען אויפ׳ן יאָהר 1926.

פון 15־טען ד. מ. אָן (היינטיגען דינסטאַג, הויבט זיך אָן דער אויסקויף פון פּאַטענטען אויפ׳ן נייעם

* * *

די קעניגין, נעמען פאַר אַ מאַן.

קורץ מ׳האָט דערויף גענומען די הסכמה פון דער קעניגין—און מ׳האָט דעם שלאַסער אַריבערגעוואָרפען צום לינדען־וואָרם. דער וואָרם האָט איהם איינגעשלונגען, אָבער אין דער זעלבער מינוט האָבען די מעסערס פון דעם פּאַנצער איהם צושניטען אויף אינעווייניק אויף צווייען, ער איז געפאַלען טויט, און דער שלאַסער איז אַרויס לעבעדיק, עס איז געווען אַ גרויסע שמחה אין שטאָדט, און מיט נאָך אַ גרעסערע שמחה איז געפּראַוועט געוואָרען די חתונה פונ׳ם שלאַסער מיט דער קעניגין. כדי אָבער די דאָזיגע געשיכטע זאָל קיינמאָל נישט פאַרגעסען ווערען האָט מען די שטאָדט, וואָס האָט ביז דעמאָלט געהייסען נאָרמייזאַ אַ נאָמען געגעבען, צום אָנדענקען פון לינען וואָרם—„וואָרמס”. און אויפ׳ן הערב פון שטאָדט, האָט מען איינגעשטעלט אַ שליסעל צום אָנדענק פונ׳ם רעטער—פונ׳ם שלאַסער.

אָט אַזוי—דערצעהלט די לעגענדע—האָט די שטאָדט וואָרמס געקריגען איהר איצטיגען נאָמען...

* * *

דיג זיין שטיל אין שטאָדט און קיינער וועט נישט וויסען, אַז אויף דער גרויסער וועלט עקזיסטירט ערגיץ אַ שטאָדט ראַדאָם?

דאָס פערשטעהט גוט דער ה׳ קעסטענבערג. ער ווייסט, אַז ראַדאם וועט זיך נישט בעגעהן אָהן אַ רב און אַז דאָ דאַרפען און מוזען זיין מחלוקת׳ן, ווייל אַזוי ווערט מען פּאָפּולער און בעוויסט אויף דער גאַנצער וועלט, האָט ער זיך טאַקי ערקלערט סאַמאָדערזשעץ איבער דער ראַדאָמער רבנישער מאָנאַרכיע און אויסגעשפּרייט זיינע פליגעל איבער זיין אָרימען פאָלק, אויסרופענדיג בקול רם: אני אמלוך! - איז אָבער דאָס פאָלק אַ מורד במלכות און זאָגט לא מיט אַ ספּאָדעק — יאָ, טענה׳ט דאָס פאָלק, מיר ווילען טאַקי אַ רב, נאָר אַזעלכען, וועמען מיר וועלען בעשטימען און אויסוועהלען. וואַרט זשע טאַקי אַ ביסעלע, יונגיטשקער צאַר ביז מיר וועלען דיך וועהלען און איינזעצען, צי דו קענסט אויף דיין שוואַכען און יונגיטשקען קעפּיל טראָגען אַזאַ שווערע קרוין...—

דו מיינסט, ידידי, ביסט שוין פערטיג, וואָרט, די מעשה פון דער געשיכטע הויבט זיך ערשט אָן. דו מיינסט, אַז נאָכ׳ן פסק פון טריבונאַל וועט שוין נעמען אַ סוף, דאָס, חס וחלילה. ס׳וועט זיך ערשט דעמאָלט פערקאָכען אַ קאַשע כדבעי, ווייל ווער ס׳וועט פערשפּיעלען, וועט געהן אויף רעוואַנזש. — וועט ה׳ קעסטענבערג פערשפּיעלען, וועט ער אַרויס מיט אַ נייעם ספּעקטאַקעל צו וועלען בעשאַפען אַ נייע קהלה, אין וועמענס שפּיץ עס זאָל שטעהן זיין רבנישע פּערזענליכקייט, וועט די גמינע ווערען בעזיעגט, וועט זי אפשר מאַכען אַ צווייטע קהלה, אַווע־טאַווע ס׳וועט נאָך זיין לעבעדיג יחזקאל, ביסט נאָך נישט פערטיג. מ׳וועט נאָך האָבען צו זינגען און צו זאָגען, נישט געזאָרגט משה מרדכי, כ׳וועל דיך נאָך שרייבען פרעהליכע בריוועלעך, אַז וועסט זיך מחיה זיין און נחת האָבען פון דיין שטעדטיל ראַדאם.

דערווייל פערבלייב זשע מיר געזונד אויף דאָס מאָל וועט עס זיין גענוג, איך אייל זיך אין טריבונאַל אַריין און מחמת דעם מאַך איך עס בקיצור.

ממני ידידך

ר׳ מענדעלי.

יאָהר. די פאַטענטען קאָן מען אויסקויפען אין פינאַנץ־אַמט. דער טערמין איינסקויפען די פאַטענטען ענדיגט זיך דעם 1־טען יאַנואַר 1926 און דאַן וועט תיכף פאָרקומען אַ קאָנטראָל אין די געשעפטען.

די אונטערנעהמונגען, וואס וועלען נישט האָבען קיין פאַטענטען צום בעשטימטען טערמין וועלען דורך דער מאַכט געשלאָסען ווערען און דערביי וועט מען פאַר פיהרען אַ געוועלב אָהן אַ פאַטענט בעשטראָפט ווערען מיט 10 מאָהל אזוי פיעל, וויפיעל דער פאַטענט בעטרעפט.

פון דער סוחרים=באַנק

די סוחרים באַנק אין ראדאם ענטוויקעלט לעצטענס א אינטענסיווע טהעטיגקייט. די צאָהל מיטגליעדער האט זיך בעדייטענד פערגרעסערט און עס פליסען איין אינקאַסעס פון הגע קליענטען, ווי אויך פון פערשידענע אנדערע שטעדט. דאס אלץ צוזאמען בעווייזט, אז די באַנק האט זיך ערוואָרבען דעם בעסטען צוטרוי. די לייטונג, ווי אויך די אויפזיכט פון דער באַנק געפינט זיך אין פעראנטווארטליכע אין זיכערע הענד. אלע אינקאַסע־געלדער ווערען פינקטליך אויפגעצאָהלט אין זעלבען איינצאָהלונג'ס טערמין. יעדער וואָך קומען אויך פאָר זיצונגען פון אויפזיכט'ס־ראַט, וועלכע בעשטימען דיסקאָנטאָ פאַר די מיטגליעדער.

דער האַנדווערקער = קלוב ער—לעדיגט פאַטענטען

אין האַנדווערקער—קלוב ווערען ערלעדיגט פאַטענטען פאַר'ן יאָהר 1926 אָנעמען אינטערעסאַנטען וועט דער סעקרעטאַריאַט נור ביז'ן 27־טען דעם חודש איינשליסליך יעדען טאָג פון $6^1/_2$ ביז 9 אָוועגד.

„צעירי—מזרחי"

פרייטאָג דעם 18/12 7 אָוועגד וועט אין אייגענעם לאָקאַל רינעק 11 פאָרקומען אַ קאָלעקטיווע חנוכה־פאַרלעזונג מיט דער בעטייליגונג פון אַ רייהע רעדנער.

גלייכצייטיג ווערט געמאָלדען, אז די העברעאישע ביבליאָטעק האָט בעגייט איהר טעטיגקייט און איז אָפען 3 מאהל וועכענטליך (זונטאָג, דינסטאָג דאָנערשטאָג) פון 6 ביז 8 אָוועגד.

„העברעאישער קרייז" אין ראַדאָם

(אין ציונ. לאָקאַל לובעלסקא 25)
שבת דעם 19/12 4 נ. מ. פינקטליך קומט פאר די ערשטע האלב־יעהרליכע אלגעמיינע פערזאַמלונג פון קרייז מיט פאָלגענדען טאג אָרדנונג:

1) ערעפנונג–קאַרמאַן 2) פרעזידיום–וואהלען 3) בעריכט—שטאַט ויינער 4) דיסקוסיעס. 5) אונזער ווייטערדיגער ארבייט—גרינוואַלד 6) דיסקוסיעס 7) פארשלאָגען א ו ן רעזאָלוציעס 8) קאָמיטעט – וואַהלען און שלוס.

די מיטגליעדער ווערען געבעטען צו קומען פינקטליך.

רעפעראַט פון ד"ר שענדעראָוויטש

היינטיגען פרייטאג דעם 18־טען האלט דער בעקאנטער דאָקטאָר, ה' שענדעראָוויטש, א רעפעראט אין האַנדווערקער—קלוב א. ד. ט. „ראסען—היגיע" צום רעפעראט וועט זיך ה' שענדעראָוויטש בענוצען מיט ליכטבילדער, כדי צו אילוסטרירען זיין בעהאנדעלטע טהעמאַ. פאַר קינדער איז דער איינגאַנג שטרענג פערבאָטען, פאַר דערוואַקסענע פרייען איינגאַנג.

אַ בריעף אין רעדאַקציע.

ג. ה' רעדאַקטאָר!

ערלויבט מיר עטליכע שורות צו שרייבען אין אייער וו. צייטונג.

עס ווינדערט מיך נישט אויף די צוויי פרויען, וועלכע האָבען זיך ערלויבט צו־שרייבען אין אייער וו. צייטונג, אז איך בין זיי כלומרש'ט בעפאַלען און מיט געוואַלט אַרויסגעכאַפּט דאָס קויטעל, מיך ווינדערט אויף אייך ה' רעדאַקטאַר, ווייל קענענדיג מיך גוט נאָך אַלס שול־קאָלעגא, האָט איהר מיך פריהער בעדאַרפט וועגען דער זאַך אנפרעגען און נישט שרייבען, ווי די צוויי פרויען האָבען אייך אָבגעשילדערט.

די זאַך איז געוועזען אַזוי: איך האָב געהאַט 5 פראַטעסטען אויף חיים זאַלצמאַן, אויף וועלכע איך האָב באַלד אין אנפאנג, נאָך ווען ער האָט אויפגעהערט צו צאָהלען — געקענט מאַכען אַ זאַיענטשע און טרעפען ביי איהם 1000 פאָר שיך אין אָבנעמען מיין גאַנץ געלד, נאָר אַזוי ווי ער האָט מיך געבעטען, אז איך זאָל אַ ביסעל צו וואַרטען און נישט מאַכען קיין קאָסטען, פערזיכערענדיג מיר, אַז ער וועט מיר דאָס גאַנצע געלד בעצאָהלען, האָב איך איהם צוליב געטוהן. אז איך האָב זיך אָבער פלוצלינג דערוואוסט, אז חיים זאַלצמאַן איז שוין אין דייטשלאַנד, בין איך ערשט מיט'ן קאַמאַרניק געגאַנגען מאַכען אַ זאַיענטשע און דאַמאָלס האָב איך שוין געטראָפען ביי איהם בס"ה 1 פאַר שיך אין עטליכע שיסטער בענקלעך, מעהר נישט. דער קאָמאָרניק אליין האט זיך געווינדערט, ווי אזוי מען קען אזוי גיך אַרויס רוימען. דערוויילע האט מיך געבעטען די פרוי זאַלצמאַן, אז איך זאָל זיך פערגלייכען; אויף וואס איך האָב מסכים געווען, הייסענדיג זי אַרויפקומען צו מיר.

פרוי זאַלצמאַן האט מיר פאַר'ן גאַנצען חוב געגעבען 140 זלאָטעס, בעטענדיג מיך איך זאָל זיך אויף איהר דערבאַרמען, ווייל זי איז געבליבען אַן' עגונה. איך האָב די 140 זלאָטעס צוגענומען און איהר אַרויסגעגעבען 3 פראָטעסטירטע וועקסלען און אויף די איבעריגע צוויי וועקסלען האָב איהר דאס קויטעל נישט געוואָלט געבען, נאר געזאָגט פאַר עדות: אויב איהר זענט טאַקי געבליבען אַן' עגונה גיב איך אייך אַרויס די 2 וועקסלען, פון קאמאַרניק אָהן געלד. — איהר אליין קענט אייך שוין פאַרשטעלען, וואס די צוויי פרויען האָבען מיר געמאַכט. איך ערקלער דעריבער, אַז דאס קוויטעל האָב איך אָנגעשריבען, אָבער קיינעם נישט געגעבען. מיט אַכטונג

בנימין רייך.

27—04

היום הרת עולם...

לויט ווי מען פערזיכערט, ווערט היינט בעטראַכט אין העכסטען אַדמיניסטראַטיווען טריבונאַל דער פראָצעס צווישען ה' קעסטענבערג מיט'ן מיניסטעריום פאַר רעליגיעזע ענינים. דער געגענשטאַנד פון פראַצעס איז די אָנקלאַגע פון ה' קעסטענבערג אין טריבונאַל אויף די פעראָרדענטע רבנים־וואהלען דורכ'ן פריהערדיגען בילדונג'ס־מיניסטער מיקלאַשעווסקי. דער היינטיגער טאָג האָט דעריבער כמעט אַ היסטאָרישע בעדייטונג פאַר אונזער שטאָדט, ווייל מיט'ן אויסגאַנג פון פראָצעס וועט אפשר פאַרט ליקווידירט ווערען די אזוי אנגעוועהטיגטע רבנות־פראגע, וואס האָט פון דער יודישער קהלה אין ראדאם שוין באַלד אַ תל געמאַכט.

אפשר...

וואַהלען אין דער יודישער באַנק.

די צווייטע וואָך, אין די טעג פון 26 און 27 ה. ח. קומען פאַר וואַהלען אין דער היגער יודישער באַנק (פלאַץ 3–טער מאַי). עס דאַרפען אויסגעוועהלט ווערען רעפּרעזענטאַנטען, וועלכע וועלען בעפולמעכטיגט ווערען דורך די פערזאַמלטע מיטגלידער צו פערוואַלטען מיט דער באַנק אין משך פון גאַנצע 3 יאָהר.

ס'איז דעריבער דער חוב פון יעדען איינעם מיטגליעד פון דער יודישער באַנק צו קומען צו די וואהלען און אַקטיוו זיך בעטייליגען ביים אויסוועהלען זיינע פאַרשטעהער. יעדער מיטגליעד דאַרף וויסען, אַז זיין שטים, האָט אַ דעצידירענדען כח און קען פיעל מיטווירקען, אַז די לייטונג פון באַנק זאָל בעשטעהן פון אַזעלכע אָנפיהרער, וועמען ס'זאָל זיין נאָהנט צום הארצען דער שווערער עקאָנאָמישער גורל פון יעדען איינעם מיטגליעד אָהן אויסנאַהם פון אָרעם ביז רייך. די מיטגליעדער פון דער יודישער באַנק זענען מחויב יענע טעג צו שטעהען אויף דער וואַך און זיין פעראינטערעסירט אויסצוועהלען די ענטשפרעכענדסטע און איבערגעגעבענסטע פערזאָנען, וועלכע זאָלען באמת ראוי זיין צו פערנעמען אַ זעלכע אמטען.

פון יודישען טעאַטער

דאָס יודישע טעאַטער אין ראדאם בעמיהט זיך לעצטענס צו שטעלען על פי רוב פּרעמיערעס און גראָד פון בעסערען סאָרט. דעם פערגאַנגענעם שבת־צו־נאַכט איז צום ערשטען מאָהל אין ראדאם אויפגעפיהרט געוואָרען „דאָס זיסע מיידעל".

דאָס „זיסע מיידעל" געהערט בלי ספק צום בעסערען רעפּערטואַר פון יודישע אָפּערעטען, שוין צוליב דעם, וואָס דער אינהאַלט איז מעהר אָנ'אייראָפּעאישער און עפעקטפול אויסקאָמבונירט. „דאָס זיסע מיידעל" פערמאָגט הומאָר, מוזיק, אַקציע פּונקט ווי די אַלע אַנדערע אָפּערעטען פון אַלטען זשאַנר, מיט דעם איינציגען אונטערשיעד, וואָס „דאָס זיסע מיידעל" איז אַ חוץ דאָס אַלעס אויבענאויסגערעכענטע, אויך געשמאַקפול צונויפגעשטעלט און איז ווייט פון די ביליגע עפעקטען און וועהניג געראַטענע וויצען...

די אויפפיהרונג פון „זיסען מיידעל" האָט זיך גאַנץ נישקשה'דיג איינגעגעבען און ביים טעאַטער־עולם זעהר אויסגענומען. אַ בעזונדערען גוטען איינדרוק האָט געמאַכט די בּהנה־אויסשטאַטונג אין צווייטען אַקט, וואָס האָט בעוויזען, אַז אויסער אַ גוטער רעזשי האָט אויך די טרופּע אַ חוש פאַר דעקאָראַציע. די אַרטיסטען: ראָזענצווייג, וויינבערג, לובאַרטאָווסקי שטיין און ביאַלקאָוויטש האָבען זייערע ראָלען גאַנץ נישט שלעכט אויפגעפיהרט. ה' פעלד, האָט ווי זיין שטייגער זיך אויסגעצייכענט און אריינגעגעבען אין דער אָפּערעטע פיל לעבען און הומאָר. פרוי שפּילמאַן האָט איהר הויפּט־ראָליע אויסגעצייכענט אויסגעפיהרט.

קעלצער אבטיילונג.

פון דער יודישע קהלה.

א שוחט'ס איידעם ליגט אויף א קאַלב — די שוחטים האלטען נישט פון קיין חרם — די פערמיטלונג פון אגודת-הרבנים — דער „לכה דודי" פון ביודזשעט אויפ'ן יאהר 1926 — דער רעגולאמין — די קאנפערענץ מיט די פארשטעהער פון „לינת הצדק" — דער ווי־געשריי פון יודישען מיגער גימנאזיום — די אגאדא — די וויטערדיגע־ארבייט.

שוין אַ לענגערע צייט, ווי די עפּידעמיע פון געהיימע שחיטה, צוליב דעם, וואָס די שוחטים ווילן נישט אונטערשרייבען דעם „איסור" אויפ'ן נייעם יאָהר—פערשטאַרקט זיך פון טאָג צו טאָג, און ס'איז נישטאָ קיין וואָך, וועלכע זאָל נישט ברענגען קיין סענסאַציאָנעל נייעס וועגען חאַפּען אַ שוחט מיט אַ קאָזע – אַ שוחט אין קעלער א. אַז. וו. אויך די פאַריגע וואָך איז נישט אַדורך אָהן נייעס, און דער נאָמן, ה' יוסף מאַרטקאָוויץ, האָט געחאַפּט דעם שוחט, מרדכי פּאַס, ליגענדיג אויף אַ קאַלב (אויף דער אַלטער וואַרשעווער גאַס 76) בשעת דער בדיקה. ס'איז כדאי צו באַמערקען, דאָס דער ה' מרדכי פּאַס איז אַ איידעם פון קהלה־שוחט, ה' שלמה באַרענשטיין, אַ חסידישער יוד, וועלכער ווייסט יאָ, וואָס אַ חרם פון ראַבינאַט הייסט, און אַז דער קעלצער ראַבינאַט האָט אַרויסגעגעבען אַ „חרם" אַז די שוחטים טאָרען נישט שחטן געהיים און ווער ס'ווייסט פון געהיימע שחיטה איז מחויב בתוקף „חרם" וועגען דעם מודיע צו זיין דער קהלה־פערוואַלטונג, איז טאַקי אַ גרויס וואונדער אויפ'ן ה' באַרענשטיין, פאַר וואָס ער האָט נישט אָבגעהאַלטען זיין איידעם פון אַזאַ זאַך, עובר צו זיין אויף אַ „חרם" און, וועלכער האָט איהם נישט פערשאַפט קיין איבעריגען כבוד...

נאָך מעהר וואונדער איז, וואָס די שוחטים, וואָס זענען נעבעך, ווי זיי זאָגען, גאָט דער נשמה שולדיג — האָבען זיך געווענדעט צו דער „אגודת הרבנים" וועלכער זאָל אינטערווענירען אין דער קעלצער קהלה, וועגען דער מכלומר'שטע „עוולות" וואָס די קהלה טהוט די שוחטים, און דער „אגודת—הרבנים" האַלט טאָג טעגליך אין איין באָמבאַרדירען מיט פערשידענע בריעף, רופענדיג די קהלה צו אַ „דין תורה" מיט די שוחטים און דוקא „שלא מדייני העיר" און די שוחטים פערגעסען טאַקי אין דעם אַלטען גמרא־וואָרט „קשוט עצמך"... א. אַז. וו.

* *

אַ שפּאָגעל נייער לכה דודי—זמר, ווערט איצט געזונגען אַרום דעם ביודזשעט אויפ'ן יאָהר 1926, וועלכער מוז לויט דער פעראָרדנונג פון דער מאַכט זיין פערטיג שפּעטסטענס ביז'ן 10 דעצעמבער ה. י. ס'ווערען שוין אָבגעהאַלטען פערשידענע געהיימע פּאָליטישע בעראַטונגען, די פּאַרטיי־לידער גרייטען שוין צו דאָס כלי זמר, ס'געהען שוין אַרום פערשידענע אונטערקוליסען־קלאַנגען וועגען די סובסידיעס א. אַז. וו. אָפּט בעווייזען זיך שוין אין ביוראָ פון דער קהלה פעראַנטוואָרטליכע פּאַרטיי־פיהרער, צווישען זיי אויך איינער פון די פעראַנטוואָרטליכע מזרחיסטען, וועלכער פערצעהלט שוין וועגען דער יעצטיגער שלעכטער עקאָנאָמישער לאַגע, וועלענדיג, אַזוי אַרום אויסאיבען אַ דרוק אויף די מאַסגעבענסטע קהלה פיהרער אויסצושטרייכען פון ביודזשעט די דורכ'ן געעהרטען פּרעזעס, ה' רייזמאַן, פּראָיעקטירטע הוספה פאַר די ביוראָ־בעאַמטע, וועלכע האָבען הונגער פענסיעס— נעמען ווייניגער פון וועלכע ס'איז נאָר מלוכה־האַזשנע, ליידען נויט און האָבען אַ נייעם חודשליכען „דיסקאָנטאָ־פּאַדאַטעק" פאַר די 3—4 חדשים'דיגע וועקסלען, וועלכע בעקומען אויכן חשבון פון זייערע פענסיעס.

ווי ס'ווייזט זיך אויס, וועט דער ביודזשעט אויף דעם אויבענדערמאַנטען

פאַרן פּסק־דין פון דער טעמידע *)

די טעג ווערט שוין ערוואַרט דער פּסק־דין אין שטייגער־פּראָצעס.

שוין די 9־טע וואָך ווי אין לעמבערג געהט אַ פּראָצעס, וואָס פערשאַפט פוילען נישט קיין כבוד און אונז יודען נישט קיין נחת, געוויסע כחות האָבען דעם דאָזיגען פּראָצעס אַזוי געדיכט אַרומגעפלאָכטען מיט קנוילען פערקניפּעלטע און פערפּלאָנטערטע פעדים, אַז מען דאַרף זיין אַ הערקולעס, כדי אַרויסצוקריכען גאַנץ פון דעם דאָזיגען משונה'דיגען קאָפּ־שווינדלענדיגען און מוח־פערכאַפּענדיגען פּלאָנטער. די דאָזיגע כחות, זענען געווען פעראינטערעסירט אין שטייגער'ס קאָפּ, כדי אויף אַזאַ אופן צו רעהאַביליטירען זיך אין זייער געלונגענעם „כאַפּן" דעם אַטענטאַטער אויפ'ן מלוכה־פּרעזידענט און זיי האָבען אָנגענומען אַלע יענע מיטלען, וועלכע זאָלען נישט קענען בעווייזען פאַר דער וועלט שטייגער'ס אומשולד.

אָבער דער דאָזיגער פּלאָנטער־קנויל אַרום שטייגער'ס קאָפּ האָט זיך אין פערלויף פון די באַלד 9 וואָכען געריכט'ס־פערהאַנדלונגען אַרויסגעוויזען פאַר אַזאַ דינעם שפּינוועבס וועבעל, אַז וואָס מעהר די פעראינטערעסירטע כחות האָבען זיך גענומען צו בעפעסטיגען זייער בעשולדיגונג'ס־טורם, אַלס מעהר האָט ער זיך אַרויסגעוויזען פאַר אַ קאַרטען־שטיבעל.

פונדעסטוועגען איז דאָס דאָזיגע קאַרטען־שטיבעל נישט אַזוי לייכט אָנגעקומען דער פערטיידיגונג צו צעוואַרפען, ס'האָבען געמוזט אַוועקגעהן וואָכען און חדשים כדי אַרויסצוגראַבען פון דעם דאָזיגען געוואַלטיגען טורם־פּלאָנטער יעדען קלענסטען סימן פון אמת און פיהרען פאַר'ן דאָזיגען אמת אַ האַרטנעקיקען קאַמפּף.

איצט איז שוין דער קאַמפּף באַלד דערפיהרט געוואָרען ביז צו די פיס פון טעמידע—און ס'איז בלויז נויטיג צו דערגרייכען נאָך איין טריט, אַז די טעמידע זאָל אַראָבוואַרפען דאָס טיכעל פון איהרע פאַרבונדענע אויגען און פון זיי זאָל אַרויסשטראַלען איבער דער גאַנצער וועלט דער באַהאַלטענער און לאַנג געזוכטע אמת פון גערעכטיגקייט.

און דאָך פּייניגען אונז ספקות: טאָמער? דאָס לעצטע וואָלט געווען צו פאַטאַל און טראַגיש. ווער ווייסט די טעמידע מיט איהרע תמיד פאַרבונדענע אויגען, וואָס גייט תמיד ביים אָפּגרונד, קאָן דאָן אויך אַמאָל האָבען אַ שרעקליכען מפּלות—אַט די דאָזיגע געטין פון גערעכטיגקייט.

אמת, מיר גופא זענען די גאַנצע צייט איבערצייגט אין שטייגערס אומשולד, נעמענדיג אין אַכט די מאָטיוון וואָס האָבען געקאָנט ברענגען צום דאָזיגען אַטענטאַט, און וועלכע האָבען צו שטייגערן אַלס ציוניסט לגמרי נישט קיין שייכות און דערפאַר טאַקע גלויבען מיר אין נצחון פון אמת, וואָס דאַרף ברענגען שטייגערן ענדליך אַ באַפרייאונגס־אורטייל. אָבער די לעצטע פערהאַנדלונגס־טעג פון פּראָצעס, שוין נאָכדעם ווי עס זענען איבערגעלייגט געוואָרען די אָלשאַנסקי אַקטען און דער פּראָקוראָר האָט זיך פונדעסטוועגען פון זיין בעשולדיגונג נישט אָפּגעזאָגט, דאָס שוואַכע רעאַגירען מצד דעם טריבונאַל אויף די דאָזיגע העכסט וויכטיגע אַקטען, דערוועקט אין אונז אַ פּייניגענדיגען געפיהל, אַז אין דער סאַמע לעצטער מינוט זאָלען זיך די פיס פון דער טעמידע ביים ברעג פון אָפּגרונד נישט געשטרויכעלט ווערען חלילה...

סוף כל סוף איז דאָך די דאָזיגע געטין פון גערעכטיגקייט אָפּהענגיג גיט אַזוי פון פאַקטען, ווי פון צופאַל—און אַט דער בלינדער צופאַל גייט דאָך נישט אַלעמאָהל מיט דער גראַדער לינייע.

זאָלען מיר אָבער ביים נעילה פון שטייגער־פּראָצעס נישט זיין באַהערשט פון אַזעלכע פּעסימיסטישע געדאַנקען, זאָלען מיר פאָרט גלויבען אין דעם גליקליכען וועג (כאָטש אַ דערנערדיגען) פון דער טעמידע, זאָלען מיר גלויבען אין גערעכטען אויסגאַנג פון דאָזיגען לאַנג־פערשלעפּטען פּראָצעס, זאָלען מיר גלויבען אין אַ באַפרייאונגס־אורטייל פאַר דעם „באַשולדיגטען" אין וועמענס אומשולד מיר זענען פעסט איבערצייגט און זיכער.

זאָלען מיר ענדליך גלויבען אין דער גערעכטיגקייט פון פּוילישען געריכט אַז ער וועט נישט געשטרויכעלט ווערען אין דער סאַמע לעצטער רגע איבער קיין „צופאַלען".

און ענדליך—דער כבוד פון פּוילישען געריכטס־וועזען פאָדערט אַז דער דאָזיגער שטייגער־פּראָצעס זאָל זיין ביי אונז דער לעצטער אין דער געשיכטע פון יודישען בירגערטום אין פּוילען, אַז מעהר זאָלען זיך אַזוינע פאַטאַלע פּראָצעסען נישט איבערחזרן אין די ווענט פון דעם פּוילישען גערעכטיגקייטס־טעמפּעל".

א. י.

*) טעמידע איז די געטין פון גערעכטיגקייט.

טערמין בּאַשטימט נישט זיין פעהיג און מי יודע אויב דער בודזשעט זאל חל לה נישט נפסל ווערען בלינה..

* * *

ווי ס'איז שוין בעקאנט, האבען פיצל מאהל נישט געקאנט צושטאנד קומען זיצונגען פון ראט און אזעלכע זענען יאָ שוין צושטאנד געקומען — שטענדיג פארגעקומען פערשידענע ארומרייסעניש צווישען די פארטייען, צוליב דעם, וואס די רעגולאמין קאמיסיע האט נאך נישט בעוויזען אויסצוארבייטען דעם רעגולאמין פאר'ן ראט, ווילענדיג איינמאל פאר אלע מאהל א סוף מאכען צו די בהנם'דיגע ארומרייסעניש, האט די רעגולאמין-קאמיסיע, א דאנק דער אינטערווענץ פון פרעזעס רייזמאן שוין אויסגעארבייט דעם רעגולאמין, וועלכער איז שוין בעשטעטיגט געווארען דורכ'ן ראט. אויף דער זעלבער זיצונג פון ראט איז צווישען אנדערע אויך בעשלאסען געווארען צו געבען דעם „בית יתומים" א חודש'ליכע סובסידיע אין דער הויך פון 250 זלאָטעס.

* * *

ווי בעוואוסט, האט דאס רעכט צו קיואליפיצירען קראנקע אין יודישען שפיטאל אריין נאר דער ד"ר זילבערשלאק. דער „לינת הצדק" אין וועמענס שפּיץ שטעהט דער ד"ר פעלץ, האט זיך געווענדעט צו דער פערוואלטונג פון דער קהלה מיט א ביטע, אז די קראנקע פון „לינת הצדק" וועלכע ווערען קיואליפיצירט דורכ'ן ד"ר פעלץ זאלען צוגענומען ווערען אין שפיטאל אריין. וועגען דעם ענין איז ענטשטאנען א גרויסער סכסוך און פאריגער וואך איז וועגען דעם ענין פארגעקומען א קאנפערענץ פון די פארשטעהער פון „לינת הצדק" מיט די קהלה-פארשטעהער, בתוכם אויך ד"ר זילבערשלאק און ווי מיר דערוויסען זיך, איז די זאך ערלעדיגט געווארען לטובת דעם „לינת-הצדק", דאגעגען וועט דער „לינת-הצדק" מהיום והלאה שוין אנהויבען צו אקצעפטירען די רעצעפטען, וועלכע ווערען אונטערגעשריבען דורכ'ן ד"ר זילבערשטיין.

* * *

צווישען די פיעל דאגות, וואס די קהלה פערמאגט, האט זי איצט צו-בעקומען נאך איין דאגה צו דעקען א סומע פון 26000 זלאטעס, וועלכע דאס יודישע מענער-גימנאזיום פערלאנגט, ווען נישט דראהט דער גימנאזיע פערמאכט צו ווערען. זעלבסט-פערשטענדליך, דאס ביי דער איצטיגער שווערער, זעהר שווערער לאגע איז אונמעגליך אזא סומע צו געבען. נאר ס'איז צו האפען, אז די יודישע קהלה וועט זיך צו הערען צו דעם ווייגעשריי פון יודישען גימנאזיום און אננעמען אלע אין איהר רשות נויטיגע מיטלען צו לינדערען לכל הפחות. אויף וויפיעל ס'וועט נאר מעגליך זיין, דעם נויט פון דעם איינציגען קולטורעלען בנין אין קעלץ.

* * *

ווי מיר האבען שוין געהאט מיטגעטיילט איז געשאפען געווארען א „א ו ג א ד א - קאמיסיע", וועלכע האט די אויפגאבע צו ליקווידירען די אין דער קעלצער קהלה צווישען די פארטייען צו פלאקערטע מחלוקה. ס'איז שווער צו געדענקען וויפיעל זיצונגען ס'איז שוין וועגען דער זאך פארגעקומען, מ'האט געמיינט אז מיט דער „אוגאדא" וועט זיין דאס זעלבע וואס מיט דער „גראבסקי אוגאדא"... נאר ווי מיר ווערען געוואויר איז שוין די אוגאדא געשלאסען געווארען. ס'זאל טאקי זיין מיט מזל און דער עיקר לאורך ימים...

דאס אלעס אויב מ'וויל אז די קהלה זאל אויסגעשטעלט ווערען אויף דער געהעריגע הויך און ערפילען אלע אויף איהר ארויפגעלייגטע פליכטען איז אבהענגיג און דער ווייטערדיגע מיטארבייט פון אלע פארטייען, צהן וועלכע ס'איז נאר פניה, אהן פארטיי—אמביציעס א. אז. וו. דעמאהלס וועט די קהלה זיין די, וועגען וועלכער מיר אלע האבען געחלומ'ט...

ירוק בן מרדכי.

וועגען די 50,000 רובעל, וואס דער „וזיעמנע קרעדיט" מאנט פון דער קהלה.

ווי מיר האבען שוין מיטגעטיילט, מאנט דער „וזייעמנע קרעדיט" פון דער יודישער קהלה א חוב פון 50.000 רובעל, וועלכע געוויסע פערזאנען האבען זיך אין נאמען פון דער קהלה אויסגעבארגט אין יאהר 1914 צו בעצאהלען אלס קאנטריבוציע דער רוסישער מאכט וועלכע, האט אין זיינער צייט געדראהט צו באמבארדירען די שטאדט, אויב די סומע וועט נישט געגעבען ווערען.

דער פראצעס איז שוין איין מאהל בעטראכט געווארען אין קעלצער קרייזגעריכט, וועלכער האט בעשלאסען דעם פראצעס אבצולייגען און צו צוציהען צום פראצעס דעם מאגיסטראט, אלס פעראנטווארטליכער אינסטאנץ פאר דער אויבענדערמאנטער סומע.

דעם 9—טען ה. ז. איז דער פראצעס צום צווייטען מאהל בעטראכט געווארען, אלס פערטיידיגער מצד דעם מאגיסטראט איז ארויס געטרעטען דער אדוואקאט משיחאווסקי, מצד דער קהלה—אדוואקאט מאנלאק און מצד דעם „וזייעמנער קרעדיט" — אדוואקאט ניעשאלאווסקי. די פערטיידיגונג מצד דעם מאגיסטראט אין קהלה האט געפאדערט אבצולייגען דעם פראצעס ביז דאס געריכט וועט זיך בעקענען מיט'ן הויפט פראטאקאל און מאטעריאלען, וועלכע געפונען זיך אין מאגיסטראט, ווי אזוי, אויף וואס פאר א אופן, ביי וועלכע אומשטענדען, און אין וואס א וואלוטע די 50,000 רובל זענען פערלאנגט און געגעבען געווארען דאגעגען, האט דער, אדוואקאט, מצד דעם „וזייעמנע-קרעדיט" ה' ניעשאלאווסקי קאטעגאריש געפאדערט דעם פראצעס נישט אבצולייגען,

נאך דער בעראטונג, האט דאס געריכט בעשלאסען דעם פראצעס יא צו בעטראכטען און האט ארויסגעגעבען א אורטייל, אז די קהלה מיט די פערזאנען דארפען בעצאהלען פאר די 50.000 רובל א סומע פון 33-33.333 זל. און 1.100 זל. געריכטס-קאסטען ס"ה א ערך פון 35 000 זלאטעס.

די קהלה אפעלירט אין לובלינער אפעלאציאנס-געריכט אויף דעם אורטייל.

פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע

צוליב חנוכה, איז שבת, דעם 13-טען ה. ח. פארגעקומען אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארג. א רעפעראט א. ד. ט, דער „חג החשמנאים" פון די ה"ה ה. מ. מאשקאוויץ און ח, זיעלאני. ס'זענען געווען אנוועזענד כמעט אלע מיטגלידער פון דער ארג. און דער רעפעראט האט ארויסגערופען א גרויס צופרידענהייט.

דער חנוכה אווענד אין דער שטאדט שוהל.

דער פערגאנגענעם זונטאג איז דורך דער היגער „לינת הצדק" איינגעארדענט געווארן אין דער היגער שטאדט-שוהל א פייערליכער חנוכה אווענד אונטער דער לייטונג פון היגען גוט בעקאנטען שטאדט-חזן ה' וויינער, וועלכער האט אנגעפיהרט מיט א כאר און א ארקעסטער, צווישען אנדערע איז געזונגען געווארען על הנסים, במי מתתיהו, דאס איז געווען א נייע גוט געלונגענע קאמפאזיציע, וואס ה' וויינער האט אליין פערפאסט, בכלל זענען אלע ניגונים געווען הארציגע, פיל מיט יודישען געשמאק, דער גאנצער כאר, ווי אויך דער ארקעסטער איז געווען גוט איינשטודירט, עס האט זיך געלאזט מערקען, דאס ה' וויינער האט זיך דערביי גרויס מיה געגעבען, און איהם איז עס גראדע געלונגען, אזוי, אז דער עולם, וועלכער האט אמערסטענטייל נאך נישט בייגעוואוינט קיין קאנצערטען, האט דאס מאהל נעהאט די געלעגענהייט בייצוואוינען א' אמתן יודישען קאנצערט.

צווישען דער הפסקה, האט אויך דער היגער רב ראפאפארט, געהאלטען א זעהר שעהנע דרשה. און אנגעוויזען ווי גרויס עס איז די מצוה פון בקור חולים, אז יעדער יוד דארף זעהן ווי ווייט מעגליך איהר אונטערשטיצען, און דערביי אויסגעדרוקט א דאנק די גאנצער פערוואלטונג פון „לינת-הצדק" מיט דעם פאריזיצענדער ה' ד"ר פעלץ בראש, וועלכער איז געווען דער ערשטער און געהאלפען גרונדען דעם אמבילאטאריום, וואס ברענגט גרויס נוצען דער היגער ארימער יודישער בעפעלקערונג.

בכלל האט דער אווענד געהאט א גרויסען גייסטיגען און מאטעריעלען ערפאלג.

ש.

דער אמת קומט ארויס!

אין זיינער צייט, האט די ארטיגע פוילישע פרעסע פיעל געשריבען וועגען „אנ'אפערע", וועלכער דער יודישער לאוניק ה' ראוויצקי האט געזאלט מאכען נעמענדיג „לאפאווקע", וועלכער איז, צוליב דער בעשולדיגונג אבגעשטעלט געווארען אין זיין טעטיגקייט אלס לאוניק און דער מאגיסטראט האט דעם ענין איבערגעגעבען צום פראקוראטאר און וועגען איהם פערפיהרט א פראצעס.

פון יולי אן, ווייט דער פאקט איז געשעהן האט די מאכט אדורכגעפיהרט א שטרענגע אויספארשונג און איז געקומען צום בעשלוס, אז צוליב מאנגעל אין פאקטישע בעווייזען דארפט דער פראצעס אנולירט ווערען.

דעם 7 טען ה. ח. אויף א זיצונג פון דעם ווידערשפרוכ'ס ראט ביים קעלצער קרייז געריכט, נעמענדיג אין אכט די מאטיוון פון פראקוראר און אויספארשונגס ריכטער, האט דעם פראצעס אנולירט. אזוי ארום איז ה' ראוויצקי פאלקאם ריין פון זיינע בעשולדיגונגען און מען האפט, אז מיט'ן מאמענט, ווי נאר ה' ראוויצקי וועט בעקומען א אבשריפט פון קרייז געריכט'ס א בעשלוס וועט באלד צוטרעטען צו זיין ארבייט אלס לאוניק.

נאָר די ערשטע ביטע און שריפטס-ביורא אין ראדאָם!!! — נאָר די ערשטע ביטע און שריפטס-ביורא אין ראדאָם!!!

„עקספרעס" „EXPRESS"

לובלינער 21 אין הויף אין געוועלב :: ערלעדיגט אלע ענינים כאליד און ביליג

בעמערקונג: קוימט אויס פּאַטענטען אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען און ערלעדיגט עס צחיים

די ביורא איז טהעטיג פון 8 פריה ביז 8 אָווענד

זונטאָג זין אלע חוגאות הע״ט אנגענומען לובלינער 25 אין נויער 2-טער שטאָק

מיט אַכטונג **ג. נייפעלד**

Ance Goldrath z powodu przedwczenej śmierci **jej siostry** b. p.

E S T E R Y

składają słowa współczucia.

siostry M. B. Ejzenmanówne.

דעם 16/XII ד. י. איז פארלוירען געגאנגען אַ פּאָרטמאָנעט מיט 50 זל. און דאקומענטען. די 50 זל. שענק איך. די דאָקומענטען בעט איך העפליך דעם ג. פינדער אבצוגעבען געגען בעלוינונג אויפ׳ן אדרעס:

Sz. I. Baum, Radom

Wałowa 1 vel **Lubelska 12**

דיסקרעציע געזיכערט!

צו דער פערלאָבונג פון פר׳ל **דבורה מאלין** מיט ה׳ **נח מארגענשטערן** ווינש איך די א גליקליכע צוזאמענבונד זאל זייער צוקונפט לויכטען ווי די אויפגעהענדע זון אויף די בערג יהודה.

יצחק האלבשינגער.

צו הגוציכען **מזל-טוב** ווינשען מיר אונזער פריינד **חיים לאדאווסקי** צום געבורט פון זיין זוהן, זאל ער זיין יעדער טאָלן פון זיינע עלטערן און א געטרייער זוהן פון זיין פאלק.

משה גרינשפאן, יצחק קאהן,

קעלץ.

פרייטאג דעם 18 ה. ח קומט פאָר אין לאָקאל פון האנטווערקער-קלוב א רעפעראט פון ה׳ ד״ר **שענדעראוויטש**

אויף דאָס טעמא **„די ראַסן-היגיענא"** אילוסטרירט מיט ליכט בילדער

פאר קינדער איינגאנג שטרענג פערבאטען.

פרייע איינגאנג! —— פרייע איינגאנג!

אויטאבוס

ראדאם — ווארשא

אָבפאָהר פון ראדאָם 8 פריה אָבפאָהר פון ווארשע 7 אָווענד

בעמערקונג: דער אויטאָ קורסירט יעדען טאָג רעגולער. בילעטען און אינפאָרמאַציעס קען מען בעקומען אין האָטעל ושימסקי.

פרייז פון בילעטען 8.50 זל.

ענטשולדיגונג.

איך בעט ענטשולדיגונג ביי דעם ג׳ ראט און פערוואלטונג פון קאאפ. האנדווערקער באנק, ראדאם לובל. 23 בנוגע דעם אינצידענט וועלכע איז צווישען מיר און דער באנק פארגעקומען. איך פערזיכער דאס אינעלכעס וועס ישוין מעהר נישט פארקומען פון מיין זייט.

מיט אכטונג **א. נייהויז**

Kino „ODEON" w Radomiu

Od 17 do 20 grudnia r. b. **Tragedja Podrzutka** (Apasz marsylji)

W rolach głównych najlepsze siły francuskich ekranów:

słynny tragik Leon Mathot, przepiękna **Gina Manes** i nadzwyczajny **Van Daelle.**

Od poniedziałku **Warunkowe Małżeństwo**

W rolach głównych Bebe Daniels i Norman Kerry.

Teatr POLSKI w Kielcach.

W Sobotę dn. 19 b. m. o godz. 8.15 wiecz.

Po MALUTKU AŻ do SKUTKU

Wielka rewja operetkowa w 3 częściach.

W niedzielę dn. 20 b. m. o godz. 4 po południu

Kobieta, która zabiła w 4 aktach Garica'w

WIECZOREM WIELKI PAN

Kino Teatr **„CORSO"** w Radomiu.

פון 17-טן ביז׳ן 20-טן דעצעמבער ה. י. איינשליסליך

דאס שרעקליכע געיעג דראמא אין 8 אַקטען.

איבער׳ן פראגראם: איבער׳ן פראגראם:

רידאליני פיהרט אן איבערראשונג.

Kino **„Phenomen"** Kielce

פון היינט אָן און ווייטער

געהט דאָס בארימטע בילד

HRABINA PARYŻA

2 סעריעס צוזאמען

אין די הויפט-ראָל

די בארימטע פילם קינסטלערין

MIA MAY

KINO „PANI" kielce

Dziś i dni następnych komedja w 7-miu aktach

C ó r k a KRÓLA MOTORÓW

NAD PROGRAM

Jaś i Małgosia

W roli głównej: *Baby Peggy*

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. Odbito we własnej drukarni Radom Szwarlikowska 20